№ 12 ՈՒՐԲԱԹ, 18 ՅՈՒՆՎԱՐԻ

1913
ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 18 ՅՈՒՆՎԱՐԻ № 12

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“
Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“
Խմբագրատան տէլէֆօն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լիզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւ բաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տէլէֆօն № 67.

ՊԱՊԻՐՈՍՆԵՐ ԳՈԼԼԻԱ „ԿՈՄԷՏԱ“ ԸՆԿ.
— ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ: —
25 հատը—15 կոպ., 10 հատը—6 կոպ. (Ա. ու.) 986. 0—8

ԾԽԱԽՈՏ 15 հատը 6 կոպէկ: Ծխախոտա-գործարան „ՄԻՐ“ (Կ. Հ. ու.)

Փորձեցէք ծխել „ԱՆԻ“

Պահանջեցէք ամպայման ԱՄԷՆ ՏԵՂ: տու.

ԾԽԱԽՈՏ 25 հատը 10 կոպէկ: Ծխախոտա-գործարան „ՄԻՐ“ 936. 50—15

Բեռլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
Ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԵՐԻ և սրտի:
Բժշկութիւն նաև տուբերկուլինիերով, ՌԸՆՏԻ պրէպարատներով և էլէքտրականութեամբ:
Ընդունելութիւնը ամէն օր, ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ առաւօտեան ժամը 9—12-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը:
Սօլօլակ, Բէհբութեան փող. № 23 (անկիւն Դոնդուկովայա): Հեռախօս 7—92.
(ա.օ.) տու. 699. 100—94

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

16 յունվարի

Լոնդոն.—20 սուֆրաժիստուհի պարլամենտի շինութեան առաջ ցանկացան տեսնել Լլօյդ Ջօրջին: Վերջինս մերժեց նրանց պահանջը: Կանանց խումբը հրամայվեց ցրվել: Տեղի ունեցաւ ընդհարում ոստիկանութեան հետ: Մի քանի կին, որոնց թւում առաջնորդող Դրումմօնդը, կալանաւորվեցին: Հարևան Ուայտ-Հոլլէյում սուֆրաժիստուհիները փշրեցին պատուհանի ապակիները. նրանցից մի քանիսը ձերբակալվեցին:

—

Հավր.—Դիշերս «Ֆրինա» շոգենաւը Դէլագօգ հրուանդանի վրա ընդհարվեց «Պանգանի» նաւի հետ, որ արագութեամբ խորտակվեց: «Ֆրինան» փրկեց չորս մարդու. մնացած 30 հոգու վիճակը յայտնի չէ:

Մանաստր.—Ճշգրիտ տեղեկութիւնների համաձայն՝ Դուրանֆիլոսը վերցնելու ժամանակ ֆրանսիացիք կորցրին 13 սպանված, 72 վիրաւոր, որոնցից չորսը օֆիցերներ են:

—

Տօկիօ.—Փետրվարի 11 ին լրանում է եապօնական սահմանադրութեան 25-ամեակը: Նախագծված են ընդհանուր հանդէսներ:

Լոնդոնի դեսպան Կատօն նշանակվեց արտաքին գործերի մինիստր:

—

Բերլին.—Վօլֆին հեռագրում են Կ. Պօլսից, որ լրագրական այն տեղեկութիւնը, թէ իբր Էնվէր բէյը այցելեց գերմանական դեսպանին նրանից յետոյ անմիջապէս, երբ Քեամիլ փաշան ստորագրեց կաբինէտի հրաժարականի խնդրագիրը, սխալ է. Գերմանական դեսպանը անձամբ նոյն իսկ ծանօթ չէ Էնվէր-բէյի հետ:

— ՀԱՏԱՎԱՃԱՌ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ —
ԵՂԲ. Ա. և Ա. ՄԻԼԵԱՆՆԵՐԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏԱՆ
ԳՕԼՕՎԻՆՍԿԻ ՊՐՈՍՊԵԿՏ, ԿԱԴԵՏՍԿԻ ԿՈՐՊՈՒՍԻ ԴԻՄԱՑ.
Նախորդ տարիների օրինակով ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԷԿ ԱՆԳԱՄ միայն
— ՆՇԱՆԱԿՎԱԾ Է 7 ՕՐՈՎ —
Յունվարի 19-ին, 21-ին, 22-ին, 23-ին, 24-ին, 25-ին, 26-ին 1913 թ.
ՄՆԱՑՈՐԴ ԿՏՈՐՆԵՐԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՔ
ՆՈՅՆՊԷՍ ԵՒ ԱՅՆ ԲՈԼՈՐ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ, ՈՐՈՆՔ ՄՆԱՑԵԼ ԵՆ ՁՄԵՌԱՅԻՆ ՍԷԶՕՆԻՑ
ՄԵԾ ԶԵՂՉՈՎ
Մետաքսէ, բրդէ, մահուդէ, քաթանէ և բամբակէ ապրանքներ, սփռոցներ, վերմակներ, պլէդներ, ՊՕՐՏԻԷՐՆԵՐ և ՏԻՒԼ:
ՄԱՀՈՒԴԻ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՖԻՐՄԱՆԵՐԻ:
Ճաշի ժամանակ խանութը փակ կը լինի ցերեկվայ ժամը 2½-ից մինչև 4-ը:
(Հ. Ա.) տու. 33. 3—1

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

16 յունվարի

Լոնդոն.—Դեսպանների խորհրդակցութեան մէջ շարունակվեց Ալբանիայի սահմանների և դաշնակիցներին անցնող շրջանների ֆինանսական դրութեան հարցերի քննութիւնը.

Դաշնակից պետութիւնների լիազորները յանձնեցին Թիւրք լիազորներին այն նոտան, որի մէջ յայտնված է բանակցութիւնները խզելու մասին: Նոտայի մէջ ասված է. «Դաշնակից պատգամաւորները, վեհաժողովի նիստերը դադարելուց յետոյ, ամբողջ երեք շաբաթ ի զուր պատասխանի էին սպասում օսմանեան լիազորներից: Վերջին առաջարկութիւնը և Կ. Պօլսի այս օրերում տեղի ունեցած դէպքերը ըստ երևոյթին վանեցին հաշտութիւն կնքելու ամէն մի յոյս, ուստի և դաշնակիցները մեծ ցաւակցութեամբ հանդերձ հարկադրված են յայտարարելու բանակցութիւնները դադարեցված»:

Բօլգար-ռումինական արձանագրութեան մէջ Ռումինիան պահանջում է նոր սահմանագիծ անցկացնել Տուրտուկայից Դունայի ուղղութեամբ մօտ 30 վերստ Սիլիստրիայից մինչև արեմուտք, մինչև Բալչիկ (Սև ծովի վրա) մօտ 30 վերստ Վառնայից հիւսիս: Բօլգար պատգամաւորները հաւաստիացնում են, որ ռումինական պահանջները անակնկալ աճեցին: Բօլգար կառավարութիւնը նոր զիջումներ չի անի: Բայց և այնպէս ռումինական շրջաններում հաւատացած են, թէ իբր կողմերը համաձայնութեան կը յանգեն փոխադարձ զիջումներով: Հաւատացնում են, որ Ռումինիան պահանջում է Սիլիստրիան, իբրև ապացոյց բօլգարական բարեկամութեան, և ոչ թէ իբրև վարձատրութիւն չէզոքութեան համար: Այսուհետև բանակցութիւնները վարելու են անմիջապէս երկու կառավարութիւնները:

—

Կ. Պօլիս.—Զինուորական շրջաններում միաբերան հաւատացնում են, որ պատերազմական գործողութիւնները կը վերսկսվեն, եթէ դաշնակիցները պնդեն Ադրիանուպօլիսը և Եգէյեան կղզիները զիջելու վրա: Նոր արշաւանքի ծրագիրը, ինչպէս ենթադրվում է, լինելու է Չաթալջայի և Գալիպօլիի կողմից յարձակում գործելու մէջ: Գալիպօլիում ներկայումս Թիւրք զօրքերի թիւն է աւելի քան 80,000 մարդ: Թէև յունվարի 10-ի յեղաշրջումից յետոյ ստեղծված իրերի դրութիւնը այժմ թւում է հանգիստ, սակայն զինուորական լիգայի անդամները և Նազըմ-փաշայի կողմնակիցները գաղտնի աշխատացիա են մղում, ուստի և կարելի է սպասել նոր բարդութիւններ:

Սպանվեցին կոմիտէտին թշնամի երկու օֆիցեր:

Չաթալջայում Նազիմ-փաշայի կողմնակիցները ընդհարվել են զօրքերի միւս մասերի հետ. Այնտեղից տեղս բերին 50 վիրաւորների:

Կոմիտէտի անդամները հարուստ բնակիչների վրա խոշոր տուրքեր են դնում իբր թէ պատերազմի շարունակութեան համար, սպառնալով չըտալու դէպքում դիմել խիստ միջոցների:

Զինուորական վարժարանում արիւնահեղ ընդհարում եղաւ կոմիտէտի կողմնակից կադէտների և զինուորական լիգայի միջև:

Բ. Դրան նոտան մեծ պետութիւններին կը յանձնվի վաղը:

Պաշտօնական հաղորդագրութեան համաձայն՝ Եանինայի մօտերը Թիւրքերը ջարդել են երկու յունական գումարտակ, պատճառելով վերջիններին 600 սպանված կորուստ:

Եկաւ «Թանինի» խմբագիր-հրատարակիչ Հուսէյին Ջահիդը Լրագիրը ուրբաթ օրից կը հրատարակվի՝ 3 ամսեայ դադարից յետոյ:

—

Սօֆիա.—Գեներալ Սավօվը հրաման արձակեց յանուն զօրքի, որի մէջ ասված է՝ թէ պարզ է, որ թշնամին չէ կամենում զիջել և ոչ մի կտոր հող, և առաջարկում է պատրաստվել նոր յաղթութիւնների:

—

Բուխարեստ.—Պատգամաւորների պալատ: Պատգամաւոր Գիւէցիանիին կըշտամբում է կառավարութեանը, որ բօլգար-ռումինական բանակցութիւնների ժամանակ ցոյց տուեց ոչ այնքան եռանդ ու իրազեկութիւն: Մինիստր-նախագահը պատասխանեց, որ կառավարութիւնը մինչև վերջ պաշտպանելու է երկրի արժանապատուութիւնը և յոյս է դնում շուտափոյթ խաղաղ վախճանի:

—

Տուլօն.—Զօրս զրահապատ յածանաւերի հրամայվեց պատրաստ լինել մատնանշված րօպէին Մերձաւոր Արևելք դիմելու:

—

Լվօվ.—Պաշտօնապէս հերքվում են այն լուրերը, թէ իբր փետրվարի կէսերին Գալիցիայում տեղի են ունենալու մեծ զօրախաղեր գահաժառանգ Ֆրանց Ֆէրդինանդի մասնակցութեամբ:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ
Ժողովրդ. ներկայացումներ կազմակերպող
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ
Այսօր, ուրբաթ, յունվարի 18-ին
ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԽՈՒՄԲԸ
Կը ներկայացնէ — ՇԷՔՍՊԻՐԻ
— ՕՏԵԼԼՕ —
Ողբերգութիւն 5 արար. և 6 պատկ., թարգմ. Յ. Աբէլեանի:
Մասնակցում են. տ. տ. Մայսուրեան, Ցասմիկ, պ. պ. Աբէլեան, Ալիխանեան, Ադալեան, Բերոյեան, Լաչա, Ղազարեան, Մանուէլեան, Ցարութինեան, Վրոյր, Տէր Առաքելեան և ուրիշները:
Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 8 ին:
Ռեժիսոր՝ Ա. Արմէնեան
Հերթ. կարգադրիչներ՝ պ. պ. Գալստեան և Թումանեան
35. 1—1

Գրական-Գեղագիտական
Սալօն
ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ՍԱԼՕՆԻ ընթերցարանի մուտքը ամէն օր առ. 11 ժամից մինչև երեկ. 6 ժամը ազատ է արուեստագէտների, գրագէտների, գեղագէտների, լրագրողների և «Տարազի» բաժանորդների ու նրանց ընտանիքների համար: Սրանք են և մշտական այցելուներ հերթական jour fixe-երին ու հանդէսներին:
Բացի այն անձերից, որոնք արուեստի, լրագրութեան ու գրականութեան հետ անմիջական առնչութիւն ունեն, ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ՍԱԼՕՆԸ կարող են յաճախել նաև «Տարազի» բաժանորդները:
Այսու հրաւիրվում են այցելուները ամսուհետև ՍԱԼՕՆԻ երեկոյթները յաճախելիս վերցնել իրանց հետ և հրաւիրատոմսերը, որ ստացել են սէզօնի սկզբին, և մտնելիս ցոյց տալ սպասաւորներին: Նրանք, որոնք հրաւիրատոմս չունեն, խնդրվում են ստանալ:
տու. 31. 3—2

ՃԳՆԱԺԱՄԻ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐ

IV

Սահմանադրութիւն թէ դիկտատուրա—ահա այն ճակատագրական հարցը, որ դրված է Կ. Պօլսի վարչական շրջաններում:

— Անշուշտ, դիկտատուրա,—ասում են օսմանեան ազգային պահպանողական շրջանները,—դիկտատուրա, որը կարողանար կամքի ույժ ցոյց տալ ներկայ երերուն դրութեան մէջ, հնազանդութիւն ներշնչէր բոլոր պաշտօնեաներին և զօրքին, միապաղաղութիւն մտցնէր բոլոր վարչական կարգադրութիւնների մէջ:

— Սահմանադրութիւն և միայն սահմանադրական գործելակերպ,—պնդում են առաջադէմ տարրերը,—անպատճառ սահմանադրութիւն, որովհետև առանց սահմանադրութեան Թիւրքիան նորից ներկայանում է Եւրոպայի և ժողովրդի առաջ իբրև Համիդի մղձաւանջը, որը հասցրեց Թիւրքիայի գործերը ներկայ անանկ վիճակին:

Երիտասարդ Թիւրքերը վճռել են միացնել դիկտատուրան սահմանադրութեան հետ և լինել միաժամանակ թէ մէկի, թէ միւսի կողմնակից: Նրանք հաստատում են սահմանադրական դիկտատուրա և դիկտատորական սահմանադրութիւն, տակն ու վրա անելով ամէն հասկացողութիւն քաղաքական և քաղաքացիական խնդիրների ասպարէզում:

Իրողութիւնն այն է, որ Մահմուդ Շեվքէթ փաշան և Էնվէր-բէյն իրանց ձեռքն են առել պետական բոլոր գործերը, չքացնելով թէ սուլթանի գերիշխանութիւնը և թէ պարլամենտի իրաւասութիւնները:

Եւ թէև շատերը ընկճվել են ժամանակաւորապէս, շշմած անակնկալ դէպքերի յանկարծուստ արշաւից: Բայց ոչ ոք վստահ չէ վաղվայ օրվայ համար: Այդպէս էլ պէտք է լինի, որովհետև ժամանակը կրիտիկական է, խոշոր եղելութիւնների և պատասխանատու քաղլումների շրջան է: Կը գայ մի նոր յորձանք, և տակն ու վրա կը լինի ամէն բան:

— Դէպի Չաթալջա—աղաղակում են Կ. Պօլսում:

Եւ դէպի Չաթալջա են ուղղված օսմանեան հայրենասէրների հայեացքները:

Էնվէր բէյը գնաց այցելելու Չաթալջայի ամրութիւնները և օսմանեան բանակի կազմութիւնը: Զօրագնդերի մասերը շարժվում են դէպի պատերազմադաշտ:

— Արդեօք Թիւրք ներկայ կառավարութիւնը լուրջ կերպով որոշել է պատերազմել թէ նա միայն սակարկութիւն է անում բալկանեան պետութիւնների և Եւրոպայի հետ:

Այդ հարցը տալիս են շատերը և յարմարեցնում ամէն տեսակ պատասխաններ:

Մի բան աններև է, որ Թիւրքական քաղաքագիտութիւնը կատարում է իր հազար ու մէկ խաղերից մէկը, այն զանազանութեամբ սակայն, որ այդ խաղը տեղի ունի ճգնաժամային օրերում, երբ սխալ քայլերը կարող են լինել ճակատագրական:

Բալկանեան հանգոյցը եղաւ աւելի կնճռոտ, քան Տրիպոլիսինը, իսկ ով է երաշխաւոր, որ վաղը Բօսֆօրի հանգոյցը աւելի սոսկալի չի լինի, քան բալկանեանը և Թիւրքական Ասիայի խնդիրը չի դառնայ աւելի անհարկու, քան Եւրոպական Թիւրքիայինը:

Թիւրքական գործօղները որոնում են արկածախնդրութիւն և կը ստանան նրան առատ հունձով, եթէ օր առաջ չեն սթափվի:

Ճգնաժամի եղելէջները տանջալի և սոսկալի են:

Բիւզանդիօնը պատմական անցեալից ձեռք է մեկնում ներկային: Մարմարայի ափերը պատրաստում են պատմական հանդիսարանները:

Ճգնաժամի ելևէջները ունեն իրանց տրամաբանական թելադրանքները:

Ա. Քալանթար

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՔԱՅԼԵՐ

Ուստր, 27 դեկտ. (Ն. տ.)

Ամերիկահայ համաժողովին ամփոփ նկարագրութիւնը ես արդէն տուեր եմ հայ հասարակութեան այս սիւնակներուն մէջ, ուրկէ կարելի էր հասկնալ, թէ Ատլանտեանէն անդին ապրող հայ առուարաթիւ գաղթականութիւնը ինչ կը մտածէր ընել հայրենիքի արդի ճգնաժամուն և թէ ինչ բաժին պիտի վերցնէր ազգային հաւաքական ձեռնարկներու միջոցին։ Համաժողովի թուականէն տակաւին հազիւ մէկ ամիս անցած է, ու ես կարեք չեմ տեսներ ընթերցող հասարակութեան միտքը սրելու և յիշողութիւններուն թափ տալու, ժողովի որոշումներուն նկատմամբ, գիտնալով թէ անոնք մոռցուած չեն կրնար ըլլալ այսքան կարճ ժամանակամիջոցի մէջ։

Համաժողովին քուէարկած որոշումներն ու բանաձեւերը՝ ուրախ ենք յայտնելու որ՝ թուղթի վրայ մնալու դատապարտուած չմնացին, ինչպէս ազգային շատ մը կարեւոր հարցերու սև ճակատագիրն եղած է, այլ կամաց-կամաց գործադրուիլ կը սկսին։

Քանի մը օր առաջ հոգևոր բարձրագոյն իշխանութենէն հոս հասած հրահանգը — Ուստրի, Նիւ-Եօրկի, Բոստոնի և Ֆիլադելֆիայի պատ. հոգաբարձութեանց ուղղեալ — խկոյն գործադրուեցաւ համաժողովէն ընտրուած միայուն կեդրոնական յանձնախմբին ձեռամբ։ Ասիկա առաջին գործնական քայլն էր, որ կառնուէր ամերիկահայ գաղթականութեան ամբողջութեան բաղձանքներուն համապատասխանող և համաժողովին քուէարկած կարգ մը որոշումներուն բնութենապէս նմանող, որուն անմիջական գործադրութիւնը պահանջուեցաւ անխտիր ամեն կողմերէ։

Բարձրագոյն իշխանութեան մեզ տուած հրահանգէն անջատ՝ ամերիկահայ կեդրոնական յանձնախումբը յարմար տեսած էր պատուիրակութիւն մըն ալ ղրկել Եւրոպա, պաշտպանելու հայկական հարցը Լոնդոնի դեսպանաժողովին մէջ և կամ այդ նպատակաւ ղրկուած այլևայլ պատուիրակութեանց — հոգևոր բարձրագոյն իշխանութեանց թէ արտասահմանի հայ գաղութներու կողմանէ ղրկուած — աջակցելու։ Կեդրոնական յանձնախումբը, թող ներուի մեզ ըսել, շատ անհեռատես ու անտակտ հաշուով մը նշանակած էր սոյն փափուկ և պատասխանատու պաշտօնին համար դոքտ. Մ. Ս. Գաբրիէլեան, որ յարմարագոյն անձը չէր կրնար համարուիլ երբէք։

Պէտք է ըսել, թէ դոքտոր Մ. Գաբրիէլեանի բարեմասնութիւնները ուրացողներէն չենք մենք, բայց իր նկարագրի գիծերը զօրաւորապէս կազմող երկու յատկութիւններն աչքի առջև ունենալով՝ շատերու հետ մէկտեղ մենք ևս կը տարուինք մտածել ու գիտել տալ թէ՝ պատուիրակութեան պէս բարձր պաշտօնի մը յարմար անձը չէր։ Կեդրոնական յանձնախումբը՝ ինք ալ զգաց այս կէտը, երբ այլևայլ գաղութներէ դիտողագրեր ուղղուեցան իրեն, բայց այլևայլ կողմնակի նկատումներով չկրցաւ ետ առնել իր տուած որոշումը և ձգեց, որ դոքտ. Գաբրիէլեան մեկնի, հրահանգ տալով իրեն միայն ամեն պարագայի տակ հոգևոր բարձրագոյն իշխանութեանց հրահանգումին ու անոնց թելադրութիւնովը շարժիլ ու անոնցմէ անկախ ոչ մի քայլ չառնել, ոչ մի ձեռնարկ չընել։ Ամերիկահայը բարեբաղդ պիտի համարի ինքզինքը, եթէ դոքտ. Գաբրիէլեան՝ գոնէ այս անգամ՝ զինքը պատգամաւոր ղրկող մարմնոյն հրահանգէն դուրս չելլէ ու հնազանդի իրեն տրուած պատուէրներուն...։

Այս պատուիրակութիւնով ամերիկահայը երկրորդ գործնական քայլն է, որ առած կը լինի մայր հայրենիքի ներկայ օրհասական վիճակի բարւոքումին ի խնդիր։ Ասոնցմէ զատ ուրիշ գործունէութիւններ ալ կը սպասուին դեռ այս պատուական գաղութէն, որոնք թերևս շուտով երևան գան և առիթ տեղծեն պարտականութեան սեղանին վրայ դնելու զոհողութեան իր մեծ բաժինը...։

Մաղաք Գ. Պէրպէրեան

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

Կ. Պոլիս, 2 յունուար

Երէկուան «Լուսարձակի» մէջ կեդրոնի կուսակցութեան լիդըր Դաւիթ Տէր-Մովսէսեան ազգային երեսփոխաններու ուղղուած կոչով մը հրաւէր կընէ վարչութենէն համար պահանջելու, կերպով մը զանոնք ամբաստանելով իբր չարաշահ ու դաւաճան։ Մասնաւորապէս Օրմանեան սրբազանի յանձնուած պաշտօնին մասին Բագրատ վարդապետի կէս-պաշտօնական հերքումը կը համարուի ապացոյց վարագոյրին տակէն խաղցուած մէկ դաւի մը, որ վարչութենէն կուգայ։

Վարչութեան ատենապետը, Ստեփան Գաբայեան, անցեալ օր այցելելով Օրմանեան արքեպիսկոպոսի՝ երկու ժամու չափ զրուցած է և համոզելու աշխատած է Օրմանեան սրբազանը, որ Եւրոպա չմեկնի։ Գաբայեան իբր պատճառաբանութիւն առաջ կը բերէ սա տարակուսիւնը, թէ իր Եւրոպա մեկնումը Թիւրք կառավարութենէն պիտի մեկնուի իբր ազգային վարչութեան մէկ ձեռնարկը, և պատճառ պիտի ըլլայ Թիւրք կառավարութեան թշնամական վերաբերումին դէպի Թիւրքիոյ հայերը և մասնաւորապէս ազգային վարչութեան անդամները։

Այս տարակուսիւնը եթէ խաղ մը չէ Օրմանեան սրբազանի մեկնումը յետաձգելու համար ի հաշիւ օսմ. կառավարութեան... ուրեմն նշան մըն է, թէ ազգ. կեդրոնական վարչութիւնը չունի վայրկեանին պահանջած քաղաքացիական արիութիւնը՝ հրապարակաւ ըսելու համար Բ. Դրան և ի լուր բովանդակ աշխարհի, թէ հայ ազգը գոհ չէ օսմանեան կառավարութեան վարչական կազմակերպութենէն, որ իրեն համար ուրիշ բան մը չէ եղած, եթէ ոչ կատարելապէս կազմակերպեալ աւազակութիւն մը։

Երբ այս ճգնաժամային վայրկեանի ազգային վարչութեան գլուխը գտնուող մարդիկը քաջութիւնը չունին ասիկա ըսելու, երբ այս շատ շահեկան վայրկեաններուն — երբ քաղաքական աշխարհին մէջ մտքերը զբաղեցնող խնդիրը միայն Արևելքի խընդիրն է — հայերն, երբ Արևելքի ժողովուրդ մը, որոնք ունին միջազգային դաշինքներով նուիրագործուած իրաւունքներ և աւելի նուիրագործութեամբ օծուած պահանջներ, քաջութիւնը չունին իրենց իրաւունքին տէր կանգնելու, երբ Թիւրքիա անգլին հարուածէ մը ու սոսկալի պատուհասէ մը յետոյ դեռ չէ խրատուած և դեռ կը թողու, որ քիւրդ ցեղապետներ, աւազակապետներ, աւարառուներ, կողոպտիչներ և թալանողներ սոսկումի և սարսափի մէջ պահեն հայ ժողովուրդը, երբ Բ. Դուռն և անկէ ներշնչուած ատեաններ և օրգաններ կը մերժեն հողային խնդրոյ մը գոյութիւնը, Հայաստանի բարենորոգմանց յանձնաժողովները, հայ քաղաքակրթութիւնը, ազգային անցեալը, պատմական Հայաստանը և այլն, երբ ասոնց ամենուն հանդէպ լուռ կը մնայ ազգային կոչուած վարչութիւն մը, դաւաճանութիւն մըն է, որ կը գործէ և ոչ ուրիշ բան։ Ասոր համար էր, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եղած թելադրութիւնը, որուն հետեւանքը ըլլալ կը թուէր Բագրատ վարդ. կիսապաշտօնական հերքումը, ամենապաղ տպաւորութիւն ըրաւ Թիւրքիոյ հայութեան վրայ։

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը լաւ կըլլայ որ մեր վարչութենէն բնաւ չազդուի և շարունակէ իր գիտցածին պէս գործել։ Մեր վարչութիւնը ապահովաբար իրեն լաւագոյն խորհուրդներ չէ որ պիտի թելադրէ։

Ազգային վարչութիւնը այս տեսակէտով անվստահելի դարձած է արդէն և բնաւ կացութեան յարմար մարդոցմէ չէ բաղկացած։

Իսկ պատրիարքը իր պաշտօնավարութիւնը կարելի եղածին չափ երկարաձգելու և ուէ կուսակցութեան անհաճոյ չդառնալու համար՝ սահմանադրական չէզոքութեան կառչած կը մնայ և բնաւ ուէ նախաձեռնութիւն չուզեր ստանձնել... պատահով ըլլալով թէ այն առեն թշնամութիւններ պիտի յարուցանէ իր շուրջը։

Հետեւաբար նոյնիսկ չահագրգռուած չէ, թէ ազգային վիճակին համար ինչ կը մտածէ վարչութենէն լիազօրուած յանձնաժողովը, որուն ծիծաղելի կազմը իսկ ամեն հաւատք ցրուելու բաւական է։

Այս պայմաններու մէջ դարձեալ կը կրկնեմ, թէ Կ. Պոլսոյ վարիչներուն վրայ յոյս դնել աւելորդ է։ Եւրոպայի, Ամերիկայի և Եգիպտոսի գաղութները արդէն կը գործեն, և թերևս հարիւր անգամ աւելի լաւագոյն, քան այն, որ մեր վարչութենէն կը սպասենք։

Դժբաղդաբար հեռուէն հեռու եկած արձագանգները աննպաստ լուրեր կը բերեն նաև Եւրոպայէն, ուր կը տեսնուին դարձեալ կուսակցական անհամերաշխութեան նշաններ և իրար հակասող գործունէութիւններ։

«Pour les Peuples d'Orient» հանդէսին վերջին թիւը այս տպաւորութիւնը չէջոեց։ Մասնաւորապէս Վիկտոր Բէռառի յօդուածին տպաւորութիւնը, պարզ կերպով խօսելով, դաւաճանութիւն մըն էր հայ ազգին դէմ և նոյնիսկ հայկական խընդրոյն կոկորդին դրուած դանակ մըն էր։ Դաշնակցական խմբակէ ներշնչուած այդ յօդուածը վտանգ կը սպառնայ բուն իսկ գործին, և ընդհանուր համերաշխութիւնը քայքայելէ զատ ուրիշ բանի մը օգուտ չունի։

Մենք կը կարծէինք, թէ գոնէ հիմա, այս պարագային անոնք պիտի ջանային սրբագրելու իրենց զարհուրելի և աղէտաբեր սխալները, որոնք ազգին թշուառութեան և անհագին աղէտներուն պատճառ եղան։

Շառայլ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԽԱԲՐԻՆԵՐ

Մերսին, 26 դեկտեմբեր

✦ Նաւահանգիստանս սպասող գերմանական յածանաւը, բաւական ատեն է որ, մեկնած է Մերսինէն։ Ամերիկեանը աւելի առաջ գացած էր արդէն։ Ամենէն վերջ մեր նաւահանգիստը այցելող եղաւ՝ Բէյրութէն և սուրիական եզերքներէն եկող ֆրանսական «Ժիւլ Ֆէրրի», որ նոյնպէս օր մը մնալով Իզմիր գնաց, ուրկէ, կըսեն, Պոլիս պիտի երթայ իբր պահականաւ։

✦ Զնայած մօտ 15 ամիսը անցնող երկրին պատերազմական վիճակին, ինչ որ շատ բնական է, թէ մեծապէս ազդեր առևտրական և տնտեսական կացութեան վրայ, նոբէն լոկ Մերսինի առևտրական ոգևորութենէն դատելով կարելի է դիւրաւ եզրակացնել, թէ որքան աւելի ծաղկած և բանուկ պիտի ըլլար անցնող տարին Թիւրքիոյ համար, եթէ չէին եղած պատերազմին հետևանքով գործերու դադարը, զինուորական անհատնում առաջումները պահեստիներէն, որոնք երկրին արտաքերող և սպառող ոյժերը միանգամայն կը ներկայացնեն, անստուգութիւնը ու անապահովութիւնը։

Երկաթուղիի շինութիւնը հնար եղածին չափ առաջ կը տարուի։ Ցայտնի է, թէ Բաղդադի գիծին ընկերութիւնը պարտաւոր է մինչև 3—4 տարի — ըստ կանխորոշ պայմանաժամին — Հայդար-Փաշայէն (Կ. Պոլիս) Բաղդադ գիծը աւարտել։ Կոնիայի մէջ Ուլու-Կըշլայէն Պօզանթի գիծն ալ վերջացաւ. այսինքն Ադանայի Դօրաք կայարանին կապելու համար կը մնայ փոքր մաս մը. սակայն դժուարին՝ ըլլալով լեռնային ու թունելաւոր։ Ցայտնի է, թէ Դօրաքի մէջէն անցքը Պօզանթիի և Դօրաքի միջովը պիտի ըլլայ։

Միւս կողմէն Հալէպի վիլայէթէն անցնող նոյն գիծին շինութիւնն ևս գրեթէ լիովին վերջացած է, գէթ նոյն վիլայէթին վերաբերող մասը։ Հալէպէն Եփրատ երկնցող գիծը — Հալէպ-Ճէրապլուս գիծը — ինչպէս և Հալէպէն դէպի Իսլահիէ (Ամանոսի լեռնաշղթային տակ դէպի Ադանայի վիլայէթը) գացող գիծը մինչև Կաթմա գիւղը լմնցած են և սկսած են բանիլ։ Անգամ մը, որ Բաղչէ-Էյնիթելլի փապուղիները նոյնպէս լմնան, Պոլսէն մինչև Եփրատ ուղիղ հաղորդակցութիւնը պիտի սկսի։ Եփրատէն անդին մինչև Մուսուլ-Բաղդադ՝ ճամբաները համեմատաբար դիւրին են և դաշտային։

Դիտող

ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՀԱՅԱԲՆԱԿ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՄ

Բիթլիս, 20 հոկտ. — Ստորայիշեալ սպանութիւնների մասին մանրամասնութիւններ։

Այդ սպանութիւնները տեղի են ունեցել Կիւլաիգ-Մէյդան կոչված վայրը, քաղաքից մի ժամ հեռաւորութեամբ։ Մինչ 2 հայեր նստել էին հանգստանալու, 2 անծանօթ քիւրդեր մօտենալով խօսքի են բռնվում նրանց հետ։ Այս միջոցին վրա են հասնում 8 աւազակներ, զինված՝ ոտից մինչև գլուխ, և հրացանով սպանում են հայերից մէկին. երկրորդ հայը սպանվում է դաշոյնի հարուածով, ամենաանխիղճ տանջանքների ենթարկվելուց յետոյ։

Մի երրորդ հայ, որ ընկերանում էր նրանց, կարողանում է ազատել իր կեանքը մուսուլման ձեւանալով։

Ստացված տեղեկութիւններից երեւում է, որ այդ ոճրագործները Զէրէյի-Զադէ կոչված բէթլիսեցի թիւրքեր են։

—

Սիւս, 22 հոկտեմբերի. — Կապանի ճանապարհի վրա մի հայ սպանվեց։ Գիւղացիները անկարող են կառավարութեան իմաց տալ այդ ոճրի մասին, որովհետև բոլոր ճանապարհները բռնված են։ Իսկ թիւրք պաշտօնեաները յայտարարում են ամենքին, որ նրանց համար հայի կաշին նոյնիսկ հաւի մի փետուրի արժէք չունի։

—

Հալէպ, 28 հոկտեմբերի. — Անտիոքի գիւղերից չորս հայեր՝ Սարգիս Սաւիրեան, Յ. Յովհաննէսեան, Օ. Ալէքսանեան և Զ. Մելքոնեան անիրաւաբար բանտարկվեցին Բէյլանի մէջ և ոստիկանների կողմից անգթօրէն ծեծի ենթարկվեցին։ Մի շաբաթ յետոյ այդ 4 հայերը առաջնորդի երաշխաւորութեամբ ազատ արձակվեցին։ Բայց քաղաքից հազիւ 2—3 ժամվայ ճանապարհ հեռացել էին, երբ 2 հեծեալ ոստիկաններ հասնում են նրանց ետևից, կողոպտում են նրանց վրա գտնվող 40 օսմ. ոսկին, ծեծում են նրանց և վերադարձնում կառավարչատուն, ամբաստանելով թէ իրանց դէմ զէնք արձակած են։

—

Թօփ-Կափու, 6 նոյեմբերի. — Թօփ-Կափուի թաղային խորհուրդը խնդրում է, որ այդ թաղը, ուր 1200 հայեր են բնակվում, եւրօպական զինուորների պաշտպանութեան տակ դրվի։

—

Սղերդ, 6 նոյեմբերի. — Երէկ քաղաքից 1 ժամ հեռաւորութեան վրա սպանվեց Եուսուֆ Միրզոյեան։

—

Ալաշկերտ, 2 նոյեմբերի. — Մի քանի հայեր և հայուհիներ Ռուսաստանից իրանց հայրենիքը վերադառնալու ժամանակ ճանապարհին հանդիպում են երկու զինուորների, որոնք պահանջում են ճանապարհորդներից նրանց կօշիկները։ Երբ սրանք մերժում են, զինուորները հրացանի հարուածով սպանում են հայերից մէկին, կտոր-կտոր են անում նրա դիակը և փախչում։

Ոչ մի միջոց ձեռք չառնվեց կալանաւորելու համար այդ չարագործներին։

—

Ղարաքիլիսա (Բայազէտ), 2 նոյեմբ. — Առաքել, նրա կինը, նրա 7 տարեկան որդին և Պետրոս Աւդալեանը, բոլորն էլ Մօլլա-Քէնդից, Ռուսաստանից իրանց երկիրը վերադառնալու ժամանակ Զատ անունով մի տեղում գիշերն անցնելուց յետոյ՝ պատրաստվում էին հետեւեալ առաւօտը ճանապարհ ընկնել, երբ երկու զինուոր կտրեցին նրանց ճանապարհը, պահանջելով բոլոր իրեղէնները, նոյնպէս և ճանապարհորդների զգեստները։ Երբ ճանապարհորդները մերժեցին յանձնել իրանց իրերը և հագուստները, զինուորները հրացանի գնդակով սպանեցին Պետրոս Աւդալեանին և կողոպտեցին նրա ամբողջ դրամը։

ԹԻՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Կ. Պոլսում հրատարակվող «Ինթիխաբը Էֆքեար» թերթը (իթթիհադականների օրգան) դեկտ. 22-ի իր համարում լոյս է ընծայել «Թանինի» խմբագրապետ Հիւսէյին Ջահիդի մի շատ ուշագրաւ յօդուածը ընդդէմ «Իքդամ» թերթի։

Ջահիդ բէյի այդ յօդուածը առանձին նշանակութիւն ունի այն տեսակէտից, որ այդ գրութիւնը ոչ թէ իր հեղինակի անհատական համոզումների անկեղծ արտայայտութեան կնիքն է կրում իր վրա, այլ մի պատկերացումն է թիւրքական մտայնութեան։ Չը պէտք է մոռանալ, որ Հիւսէյին Ջահիդը Իթթիհադի պետերից մէկն է, այսինքն պատկանում է այն կուսակցութեան, որ նախընտրեց բալկանեան ներկայ պատերազմն ստեղծել, քան գործադրել Բեռլինի դաշնագրի 23-դ և 61-դ յօդուածների տրամադրութիւնները։ Նոյն այդ կուսակցութիւնը հրապարակօրէն, իր օրգանների միջոցով մեղադրում էր Քեամիլ-փաշայի կաբինէտը նրա համար, որ վերջինս տրամադրութիւն էր ցոյց տալիս աւելի շուտ բարենորոգումներ մտցնել Եւրոպական Թիւրքիայում, քան ամբողջ երկիրը պատերազմի վտանգի առաջ կանգնեցնել։

Եւ այդ նոյն Ջահիդ բէյն այժմ մոռանում է իր երբեմնի կատարած դերը և ուղղակի կեղծում է՝ արդարացնելով հայերի այժմեան պահանջները։ «Կեղծում է» ասում ենք, որովհետև նա ձգտում է հայերին որպէս գործիք ծառայեցնել յօգուտ իր կուսակցութեան շահերի։

Դեռ շատ հեռու չէ այն ժամանակը, երբ Հիւսէյին Ջահիդ իր իսկ ստորագրութեամբ հրատարակել էր «Թանինում» մի յօդուած, խորհուրդ տալով թիւրքական կաբինէտին կեանքի մէջ չը գործադրել Բեռլինի դաշնագրի 23-րդ յօդուածը, որովհետև այդ պիսով ճանապարհ կը հարթվէր նոյն դաշնագրի և 61-րդ յօդուածի գործադրութեան։ Իսկ դրան, ի հարկէ, չէր հանդուրժում Իթթիհադը։ Բացի դրանից՝ նոյն այդ կուսակցութիւնն ու իր վարիչները եթէ անկեղծ բարեկամ էին հայերին ու ցանկանում էին հայկական բարենորոգումների գործադրութիւնը, ապա ինչու իրանք չը գործադրեցին։ Եւ մազալուն այն է, որ երբ իթթիհադականներն էին կանգնած օսմ. կայսրութեան վարչութեան գլուխ, այն ժամանակ «Իքդամ» թերթն ու նրա գաղափարակիցներն էին հայերի պաշտպանները։ Բայց յետոյ դերերը փոխվեցին։ Իշխանութիւնն իրանց ձեռքին ունեցող կուսակցութիւնները միշտ նոյն կատակերգութիւնն են ներկայացնում, իսկ ընդդիմադիրները՝ իրանց կարգին՝ հանդիսանում են բարենորոգումների կուսակիցներ, ի հարկէ գրգված լոկ կուսակցական նկատումներից։

Այս տեսակէտից նայելով ուրեմն խնդրի վրա, կարծում ենք պարզ կը լինի, թէ Հիւսէյին Ջահիդի ստորև առաջ բերված յօդուածը ինչ նկատումներով է գրված։

Յօդուածը, որ կրում է «Թիւրքերը և հայերը» վերնագիրը, արտատպում ենք «Ժամանակ» թերթից.

Ներկայ աղէտէն մեր ունենալիք միակ օգուտը այն պիտի ըլլայ, որ մինչև հիմա մեր գործած սխալներէն խրատուելով այլևս միևնոյն աղէտներուն մէջ չպիտի իյնանք։ Մինչդեռ Պոլսոյ ժամուլը կարդալով կը տեսնեմ, թէ ոչ մէկ նշան կայ, որ այս ցաւերէն օգտուելու յոյսը ներշնչէ մեզ։ Ընդհակառակը հին մտայնութիւնները իրենց ամբողջ սաստկութեամբը կը շարունակեն։ «Իքդամ» անցեալներս ուզելով քննել թիւրքերուն և հայերուն յարաբերութիւնները դարձն յօդուած մը կը գրէ։ Զինք այսպէս դարձն կերպով խօսեցնելու պատճառները չէ, որ կը պակսին։ Այս պատճառները իրենց ամբողջ կարևորութեամբ և իրենց ամբողջ իրականութեամբը մէջտեղն են։ «Իքդամ» կը դադարի բոլոր այն ձեռնարկներուն դէմ, որոնք Եւրոպայի մէջ կը կատարուին, որպէսզի օսմ. երկիրներու մէջ գտնուող հայերը բարւոք վարչութեան մը և թերևս կարգ մը առանձնաշնորհումներու տիրանան։ Այս բանէն ազդուելով կընդունինք, թէ «Իքդամ» կատարելապէս իրաւունք ունի։ Սակայն լոկ այս տպաւորութեան վրայ հիմնուելով է, որ կընէ իր դատումները և չկարենալով աւելի բարձր տեսակէտի մը ելլել, կը կորանցնէ իր դատը և անիրաւութեան մէջ կիյնայ։ Չորս տարիէ ի վեր մեր գործած թերութիւններէն մէկն ալ այս էր անտարակոյս։ Կարգ մը բաներուն, որոնց մէջ սկզբունքով իրաւացի էինք, չկրցանք բարձր տեսակէտէ մը նայիլ և վայրկեանի մը յուզումէն ու սրտմտութենէն տարուեցանք։ Մինչդեռ երկրին շահերուն համապատասխան կերպով մը պետութիւնը վարելու համար պէտք էր, որ վայրկեանի մը տպաւորութենէն զերծ մնանք և պետական մարդու մը հանգամանքով գործը հեռուէն և բարձրէն դատենք։ Օրինակի համար, երբ որ օտարական խումբերը մեզի համակրանքի արտայայտութիւն մը ըրին և նպաստ ղրկեցին մեր նաւատորմին համար, անկէ գոհ եղանք և շատ բնական բան մը գտանք զայն։ Բայց ետքը, երբ մեր երկրին մէջ բնակող տարրերէն ոմանք դրացի պետութեան մը նաւատորմին նպաստ տուին, ասիկա յանցանք պէտ կատարեալ զզուանքով ու սրտմտութեամբ կրակ կտրեցանք։ Իրաւունք ունէինք։ Մենք մինչև այն ատեն իբր պարտուած և իշխուածի վիճակին մէջ ապրողներուն քաղաքական իրաւունք տուինք, տուինք հայրենիք մը, որմէ 600 տարիէ ի վեր զրկուած էին, զինքն գրեթէ գերութենէն էֆէնդիութեան բարձրացուցինք։ Ուրեմն սկսանք անոնցմէ սպասել, որ մեզի հանդէպ անդրդուելի սէր մը և վստահութիւն մը ունենան, մեզի չափ ջերմօրէն ու խանդավառօրէն աշխատին այս հայրենիքին օգտին։ Եթէ երկրաչափական տեսութեան մը առջև գտնուէինք, անշուշտ տրամաբանութիւնը մեզի իրաւունք կուտար։ Սակայն գործին մէջ կար հոգեկան վիճակի մը խնդիրը, և այն ատեն տրամաբանութեան ցուրտ ու վճռական բաղդատութիւնները կը կորսնցնէին իրենց ուժը։ Պէտք էր հաշուի առնել, որ դարերէ ի վեր արմատացած զգացումները, ոխերը, ցըրտութիւնները, անապահովութիւնները քանի մը մոգական բառով կը ցրուէին, պէտք էր մեր անձին վրայ չափել բոլոր այս բաները և անկարելին չփափագիլ։ Մենք պէտք էր որ լռէինք, համբերէինք, չտեսնելու գարնէինք և ժամանակին ուժէն պիտի սպասէինք այն բաները, զորս քանի մը մոգական բառերը չպիտի կարենային ընել։ Թերևս արտաքին գրգռութիւններէն ոչ մէկ ատեն մեր միջև փոխադարձ վստահութիւն մը հաստատուի։ Սակայն այսօր տեղի չկայ նորէն միևնոյն սխալը գործելու հանդէպ հայ տարրին, որովհետև հայ տարրը ոչ մէկ ատեն իր նայուածքը չէ դարձուցած օսմ. սահմանագլուխէն անդին գտնուող համացեղ պետութեան մը, ոչ մէկ ատեն իր նայուածքը չի կրնար օսմ. պետութենէն անջատ և անոր ի վնաս գոյութեան մը բաղձալ։ Հայրենիքին աղէտն ալ և բարօրութիւնն ալ նոյն չափով կազդէ հայերուն վրայ։ Ոչ մէկ հիմնական պատճառ մը կայ, որ մեր միջև թիւրիմացութիւն մը առաջ բերէ։ Ուստի կարգ մը արտաքին վիճակները թունաւոր խնդիրներու վերածելով նոր հակակրութիւն մը յառաջ բերել, հին՝ սխալներուն կրկնութիւնը կըլլայ և ասկէ ետք երկիրը չի կրնար տոկալ այդպիսի անհեռատեսութիւններու։ Հայերը կուզեն եղեր որ Արևելեան Անատոլուի մէջ բարենորոգումներ գործադրուին և այս բարենորոգումները երաշխաւորութեան տակ առնուին օտար պետութիւններուն կողմէ։ Մենք այս բանին համար կը բարկանանք և կըսենք, թէ մենք ալ բարենորոգում կուզենք, բայց այս բարենորոգումին ճամբան ոչ թէ Լոնդոնէն, այլ Բ. Դուռնէն կանցնի։ Ազուոր խօսք է այս։ Բայց խօսք մըն է լոկ։ Մենք 4—5 տարիներէ ի վեր այս ազուոր խօսքերէն շատ խաբուեցանք։ Մենք տեսութիւններու և ցնորքներու մէջ մոլորեցանք և մեր աչքին առջև գտնուող իրականութիւնը չտեսանք։ Բարեկարգութեան ճամբան Բ. Դռնէն կանցնի եղեր։ Շիտակ է, բայց երբ խեղճ հայը հասկնայ թէ՝ ոչ թէ Բ. Դռնէն, այլ նոյն իսկ երեսփ. ժողովէն անցնող բարեկարգութեան ճամբանիս անել փողոց մըն է, փրկութեան ելք մը գտնելու համար վերջապէս իր աչքը չորս կողմ կը պտտցնէ։ Մէկ բանը միշտ հաստատուն տեսակէտ մը դիտելու չէ։ Ասոր ճշմարտութիւնը և ամեն երևոյթները հասկնալու համար պէտք է փոփոխել տեսակէտները։ Օտարի մը հետ տեսնուելու ատեն ըսած էի. «Եւրոպայի բռնութեան տակ գործադրուելիք բարեկարգութենէն աւելի կը նախընտրեմ իմ երկրիս մէջ տիրող բռնապետութիւնը»։ Եթէ այսպէս կը խորհիմ ու այսպէս կը զգամ, ինչ իրաւունքով միևնոյն բանը կրնամ պահանջել նաև հայէն։ Հին վարչութիւնը ինչ տուաւ հայուն. սոփա, սուր և կրակ։

Ադանայի աղէտն ալ շատ լաւ կապացուցանէ, թէ նոր վարչութիւնն ալ չը կրցաւ այս աւանդութիւնը փոխել։ Հայերը պատճառ տուեր են, հայերը յանցաւոր են եղեր, ասիկա ալ վայրկեան մը ընդունինք առանց քննելու, սակայն քանի՛ հոգի յանցանք գործեցին և քանի՛ հոգի կրեց այդ յանցանքին պատիժը։ Յետոյ՝ օր մը եկաւ, որ այս պետութիւնը սկսաւ սարսիլ։ Ռումէլիի նահանգները ծայրէ ծայր թշնամիէն կոխոտուեցան։ Օսմանեան թագին ամենէն թանկագին գոհարը եղող Ալպանիա ալ Իսմայիլ Քէմալ-բէյի ձեռքով կորաւ։

Փոխանակ օսմ. դրօշին՝ ալբանականը պարզուեցաւ հոն։ Առժամեայ կառավարութեան նախագահ Իսմայիլ Քէմալ յայտարարեց թէ՝ Ալբանիոյ ապագայ գահուն համար օսմ. գերիշխանութիւնը վնասակար է և պէտք է անկախ ըլլայ Ալբանիան։ Ասոր համար Պոլսոյ և ոչ մէկ թերթը զայրոյթի բառ մը գրեց։ Յետոյ՝ ոչ թէ ալբանացիներու պէս պետութեան հազար տեսակ շնորհներովը, աչառութիւններովը իբրև շփացած տղայ անած մեծցած, այլ հայերու նման բռնութեան ու «զուլումի» տակ ընկճուած ցեղ մը իր կեանքին, պատւոյն, ինչքին ապահովութիւնը կուզէ։ Մեր զայրոյթը կը յորդի։ Անգամ մըն ալ մենք զմեզ հայուն տեղ դնենք. անոր զգացումով, անոր մտքով, անոր աչքով դիտենք դէպքերը, յետոյ ըսենք՝ ինչ որ պիտի խօսինք։ Եթէ մենք անկեղծօրէն կուզենք այս երկիրը փրկելու աշխատիլ, ամենէն առաջ պէտք է որ այս նեղ դատողու-

թեան կերպը ձգենք: Ամեն տեսակէտին ալ իրաւացի կողմը ճանչնանք և չկարծենք, թէ մեր բոլոր ըսածն ալ ճիշդ է. այլ քիչ մըն ալ մեր շուրջը խորհինք:

Իրապէս ազատասիրական հասկացողութեամբ մը երկրին տարրերուն միջև եղբայրութիւն մը հաստատենք, եթէ ոչ չենք կրնար փրկուիլ:

ՊԱՐԻԶԵԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Հանրապետութեան նոր նախագահի ընտրութիւնը

III

Պարիզ, 5/18 յունվարի

Նախագահ Դիւբոստ, հռչակելով որ Ռայմոնդ Պուանկարէն ազգի կամքով ընտրված է ֆրանսիական հանրապետութեան նախագահ եօթը տարվայ համար, սկսեալ 1913 թ. փետրվարի 5/18-ից, յայտարարեց ազգային ժողովի նիստը փակված:

Ապա մի առանձին սրահի մէջ, որ յատկացված էր նոր նախագահին, տեղի ունեցաւ նրա ինվեստիտուրան, այսինքն պաշտօնական յանձնումը:

Ազգային ժողովի քարտուղարները արդէն պատրաստել էին մագաղաթի վրա գրված 4 օրինակ ժողովի արձանագրութիւնը. մի օրինակը՝ տրվելու համար ընտրեալին, մի օրինակը՝ պահելու պարլամենտի արխիվներում, մի օրինակը՝ սենատի արխիվներում և մի օրինակը՝ Վերսայլի արխիվում:

Շուտով բոլոր պաշտօնական անձինք, [illegible]

գոյն գլուխը, միևնոյն ժամանակ սահմանադրութեան և օրէնքների խղճահար սպասաւորը:

«Յանուն ազգային ժողովի, որ լուծվեց այժմ կատարելուց յետոյ իր վեհապետութեան այդ ակտը, ես ներկայացնում եմ ձեզ իմ շնորհաւորութիւններս և իղձերս»:

Ապա առաջացաւ արդարադատութեան մինիստր Արիստիդ Բրիանը և մինիստրների կողմից դիմելով նոր նախագահին ասաց.

«Պարոն նախագահ հանրապետութեան. Ես կամենում եմ ուղղել ձեզ միայն մի երկու խօսք. յուզմունքս թոյլ չէ տալիս ինձ արտայայտել ձեզ այնքան լիաբուռն, ինչպէս կը կամենայի, խորին բարեկամութեան և հպարտութեան այն զգացումները, որ կրում են այս րոպէին ձեր աշխատակիցները և բարեկամները, որոնք մի տարուց ի վեր սերտօրէն կապված են ձեր ջանքերի հետ, և կարող եմ ասել, դժուարին րոպէներում, ձեր անձնութիւնների հետ: Մենք ձեզ տեսել ենք գործի մէջ, մենք փորձել ենք ձեր բնաւորութեան ազնուութիւնը և գեղեցկութիւնը, և այդպիսով է, որ ձեզ դեռ չը ճանաչողները մեծացրել են ձեր բարեկամների թիւը: Այսօր մենք տեսնում ենք ձեր մէջ մարմնացած մի քաղաքականութիւն, որին մենք մտերմօրէն շաղկապված էինք: Մենք խորապէս երջանիկ ենք և հպարտ այդ մասին: Այս օրը ձեզ և մեզ համար մի մեծ դէպք է. ինչ որ կարող ենք ասել, մենք, որ ճանաչում ենք ձեզ, այդ այն է, որ դնելով ձեր ձեռքերի մէջ հանրապետական հաստատութիւնների պահպանութիւնը և այս երկրի բարձր շահերը, ազգային ժողովը յանձնեց այդ պահպանութիւնը ապահով ձեռքերի, յօյալ ձեռքերի»:

Լսելով այս ճառերը, Պուանկարէն պատասխանեց.

«Պարոն նախագահ ազգային ժողովի, պարոն մինիստր արդարադատութեան և սիրելի բարեկամ. Ձեր այնքան համակրական խօսքերը յուզեցին ինձ մինչև սրտիս խորքը. ես խորապէս զգացված եմ այն վստահութեան վկայութիւնից, որ ազգային ժողովը եկաւ արտայայտելու ինձ. կաշխատեմ արժանի հանդիսանալ այդ վստահութեան. այն վեհ պաշտօնի մէջ, որի ծանրութիւնը պէտք է ստանձնեմ, ես կը կարողանամ մոռանալ առանց ճիգերի երէկվայ պայքարները, նոյն իսկ նախատինքները: Համոզված եղէք, որ ես ամեն տեղ և ճիշդ կը հանդիսանամ մի անաչառ դատաւոր:

«Ինչպէս այն ականաւոր հանրապետականը, որի մասին դուք, պարոն, այս րոպէիս խօսում էիք, ես կը մնամ հաւատարիմ պահապան սահմանադրութեան և օրէնքների: Ես անմատչելի կը պահպանեմ մեր ազգային պաշտպանութեան շահերը և ես կը հսկեմ, պատասխանատու մինիստրների աջակցութեամբ, մեր արտաքին քաղաքականութեան միութեան վրայ: Դուք կարող էք, պարոններ, վստահ լինել իմ բացար-

ձակ անձնուիրութեան առ հանրապետութիւնը և հայրենիքը»:

Ապա, ըստ աւանդութեան, պարլամենտական ժուռնալիստների նախագահը ողջունեց հանրապետութեան նոր նախագահին հետևեալ խօսքերով.

«Պարլամենտական մամուլը, ֆրանսիական ամբողջ մամուլը, որ ամենից գերիվեր ունի Ֆրանսիայի սէրը, հպարտութեամբ յիշում է այս պատմական րոպէին այն ականաւոր ծառայութիւնները, որ դուք ձեր քաղաքական ու պարլամենտական ասպարէզի ընթացքում արդէն մատուցել էք Ֆրանսիային և հանրապետութեան»:

Պուանկարէն պատասխանեց.

«Դուք այստեղ յիշեցիք, որ ոչ միայն իմ գործունէութեան սկզբին, բայց ես կարող եմ հաւատացնել նաև իմ ամբողջ կեանքի ընթացքում, ես ժուռնալիստ եմ եղել, գուցէ երբեմն անհաւատարիմ, բայց սակայն մի ժուռնալիստ, որ միշտ սիրել է իր արհեստը և որ ճանաչել է, որովհետև ձեզ ամենքից տեսել է աշխատութեան մէջ, ձեր միասնական վեհութիւնը և այն անկա- [illegible]

սրբազան կարգած մեր ազգ. երկսեռ դպրոցների «ապօրէն» հոգաբարձութեան ժամանակամիջոցը լրացած լինելով օգոստոսին՝ առաջնորդական խորհրդարանի հրաւէրով և նախագահութեամբ նոր ընտրութիւն կայացաւ:

Քուէից առաւելութեամբ երեք նոր անդամներ աւելացան՝ Աղանուր Կարապետեան, Տրդատ Աբգարեան և Յովհաննէս Տէր-Կիւրեղեան: Իսկ միացածները՝ «տղերանց» գործադրած բոլոր ներելի և աններելի միջոցների շնորհիւ և գլխաւորապէս հակառակորդների դատապարտելի անտարբերութեան պատճառով՝ կարողացան վերընտրվել և մի աւելորդ շրջան ևս քարշ գալ նոյն պաշտօնում:

Ինչ որ է, սիրում ենք յուսալ, որ արդի կազմը իր կեանքով չափ բարեփոխութեամբն իսկ՝ կաշխատէ գէթ մասամբ դիւրութիւն և միջոցներ ընձեռել Նոր-Ջուղայի հայ հասարակութեան և սրբել նախորդ ապօրէն կազմի արատները:

Ահա մեր սպասելիքները ներկայ հոգաբարձութիւնից.

1) Ամեն կերպ աշխատել, թիւրիմացութիւնները մէջտեղից վերացնելով, շահել նորից Նոր-Ջուղայի բարերար յարգելի տ. Վարվառէ Բոնանեանի, ինչպէս և տասն տարի նոյն դպրոցներում քրտնաջան և ձրիաբար աշխատող Բագրատ վ. Վարդազարեանի համակրութիւնը: Անձնաւորութիւններ, որոնցից օգտվելու դեռ շատ կարիք ունեն մեր կրթական հաստատութիւնները:

2) Վերացնել ըանի կերպով երեխաներից թոշակ վերցնելու խայտառակ սովորութիւնը, որի պատճառով երկու տարի օտար դպրոցներին առատօրէն աշակերտութիւն մատակարարվեց:

3) Վերացնել դպրոցներից «աշակերտական միութիւնը» կոչված ընկերութիւնը, որի աստառն է ապագայի համար յայտնի կուսակցութեան «տղերք» պատրաստել:

4) Ուշադրութիւն դարձնել գիշերօթիկ դպրոցի դիսցիպլինայի և դաստիարակութեան վրայ: Թէև այդ դպրոցը հոգևոր իշխանութեան իրաւասութեան ներքոյ է գտնվում որպէս «հոգևոր դպրոց», սակայն քանի որ ազգ. կենտր. դպրոցումն է զետեղված, կարծում ենք՝ հոգաբարձութիւնն ևս կարող է միջամտել, դպրոցի բարոյականն և դիսցիպլինայի տեսակէտը ի նկատի առնելով:

5) Կենտրոնական դպրոցի աշակերտներին զետեղել նորից իրանց դպրոցում, որպէսզի նախ առիթ տրված չը լինի հնդկահայերին, կենտրոնական դպրոցին յատկացված գումարների տոկոսները դադարեցնելու, երկրորդ՝ աշակերտները ստիպված չը լինեն ամբողջ օրը փողոցները չափչփելով գնալ ս. Կատարինեան օրիորդաց դպրոցը, այնտեղի աշակերտուհիների հետ միասին պարապելու և երրորդ՝ աղջիկների պատճառով տղաները անգլ. լեզուի և նոյն լեզուով աւանդվող առարկաների մէջ յետ չընկնեն:

Ինչպէս լսում ենք, Մոսկվայից տ. Վ. Բոնանեանի պատրաստած և ուղարկած՝ հ. Բագրատ վ. Վարդազարեանի մեծադիր նըկարը արդի հոգաբարձութիւնը դրել է իր վայելուչ տեղը: Այդ պատիւ է բերում հոգաբարձութեան և մեզ իրաւունք տալիս յուսով սպասելու վերոյիշեալ կարգադրութիւններին ևս:

Մխական

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

(Քննական ակնարկ Կովկ. Հայոց Հրատ. Ընկեր. գործունէութեան մասին)

I

Պարոն Ա. Դօի վերջերս լոյս ընծայած «ուսումնասիրութեան փորձի» առիթով՝ «Վանի, Բիթլիսի և Էրզրումի վիլայէթների» մասին, կարդացի «Մշակում» մի գանգատաւոր թղթակցութիւն Բագուից, որի մէջ յօդուածագիրը իրաւացի տրտունջներով յայտարարում է, թէ ինչպիսի դժուարութիւններով է երեք տարի առաջ ժողոված նիւթը մամուլի տակից անցել, այն էլ հարկադրված թերութիւններով՝ «միջոցների սղութեան պատճառով մտադրված քարտէզները հրատարակել անկարող» լինելով (առաջաբան Ա. Դօի գրքի):

Տողերիս նպատակը չէ այդ թղթակցութեան կամ գրքի վիճակի վրա կանգ առնել, այլ դէպքից օգտվելով մի քանի խօսք ասել այն սկզբունքային կարևոր խնդրի մասին, որի ծայրն է շօշափում յօդուածագիրը՝ իր գանգատաւոր տոնով:

Խօսքս վերաբերում է առհասարակ գիտական ուսումնասիրութիւնների հրատարակչական գործի աւելի քան ողբալի կացութեանը մեր մէջ:

Թիւրիմացութիւնից խուսափելու համար, աւելացնեմ նախ մասնաւորապէս, որ ես զգուշանում եմ՝ առանց պայմանական վերապահումների Ա. Դօի աշխատութիւնը գաղափարիս հարազատ իմաստով գիտական ուսումնասիրութիւն յայտարարելու: Սակայն նա ունի է անհրաժեշտ հիմքն ու նախապայմանը, հաւաքել է կարևոր նիւթը գիտական անալիզների և դեդուկցիաների, մեթօդական սիստեմատիկ մշակումների համար: Իսկ վերջինս նոյնքան է կարևոր, որքան առաջինը: Անկարելի է երևակայել գիտական գործերի կատարելատիպ վերնաշէնք, առանց հիմնաքարի և կառուցուածքի համար անհրաժեշտ հում նիւթի: Ա. Դօն ունի է այդ նիւթը, նախապայմանը իր պիտանի աշխատութեան մէջ: Հետևապէս այդօրինակ երկերի հրատարակութիւնը՝ գիտական ինտերեսների տեսակէտից՝ նոյնքան կարևորութիւն ունի, որքան զուտ գիտական աշխատութիւններինը:

Մենք՝ անձամբ՝ սովոր չենք ազգասիրական փքուն ֆրազէօլօգիայով մեծ պահանջներ անելու մեր հասարակական իրականութիւնից: Անկարելի է սպասելիքներ ունենալ՝ շօշափելիք հարցիս տեսակէտից՝ այն իրականութիւնից, ուր պակասում է գիտական մտածողութիւնը՝ իբրև ինտելեկտուալ երևոյթ, և գիտական մտածողների շտաբ՝ իբրև հասարակական մտաւորական գրուպա: Հայ գրական աշխարհը չունի մի գէթ շատ համեստ անկիւն՝ գիտական նուաճումների օբյեկտիվ արդիւնքները՝ մայրենի լեզուով և սեփական ույժերի հղացումներով՝ ցուցահանդէսի դնելու համար: Բնական է, ուստի, որ ոչ գիտութիւնը և ոչ նրա ներկայացուցիչները չեն կարող խոպան ու տատասկոտ տափարակի վրա սերմեր ցանել՝ առատօրէն հնձելու համար:

Սակայն եթէ ընդհանուր թէօրիական իմաստով և գիտութեան աբստրակտ ու խիստ էքզակտ ճիւղերի նկատմամբ հայի մտաւոր անդաստանը անունի մեծութիւններ տալու յաւակնութիւն չունի, կայ, այնուամենայնիւ, մի սահման, ուր նա համեմատական չափով իր տեղական պատկառելի ույժերը կարող է ունենալ՝ գոնէ գիտական վերնաշէնքերի հիմնաքարերը հայթայթելու համար: Այդ սահմանը կազմում է՝ պարզ ու շօշափելի արտայայտելով՝ մեզ ու մեր հայրենիքը փաստօրէն ճանաչելու և քննադատօրէն ըմբռնելու նոյնքան ծանրակշիռ, որքան և էական ու կենսական խնդիրը: Տնտեսական, սօցիալական, ազգաբնակչական և ազգագրական, ազգային-քաղաքական և պետական-քաղաքական և այլն,—հարցեր են սրանք՝ իրանց լայն եզրերով և խոր ու բազմապիսի պարունակութեամբ, որոնց վերաբերեալ չունի մեր մայրենի գիտական գրականութիւնը ոչ միայն բովանդակալից ուսումնասիրութիւնների և քննադատական վերլուծումների լուրջ փորձեր, այլ և չունի նոյնիսկ՝ սակաւ բացառութեամբ՝ այդպիսի սկզբնական անհրաժեշտ գործեր—մերկ փաստերի սիստեմատիկ ու ժրաջան հաւաքածուներ, հում նիւթերի ամբարումներ՝ իբրև կարևորագոյն նախապայմաններ հասարակական ամեն մի արժէքալից ձեռնարկի:

Այնպիսի աւերակ իրականութիւններ, ինչպէս են Փոքր-Ասիան և անգամ Կովկասը, ուր բացակայում են ոչ միայն պետական ու քաղաքային կանոնաւոր, պարբերական ստատիստիկա—ասել է՝ երկրի աստիճանական բարգաւաճման և ազգաբնակութեան կենցաղի ու բազմապիսի րէալ յարաբերութիւնների փոփոխութիւնների բարօմետրը—այդպիսի յետամնաց իրականութիւնների մէջ կրկնակի մեծ են գիտութեան մշակների հանդէպ ցցված խոչընդոտները: Նրանք ոչ միայն կաբինէտային մըտածողի ու գրողի դերը պիտի խաղան, այլ և նիւթական զոհաբերութիւններով լի և կուլտուրական զրկանքների ու հոգեկան անախորժութիւնների հետ կապված ծանր պարտականութիւն պիտի կատարեն, պիտի քաղաքից քաղաք, գիւղից գիւղ՝ յաճախ ձիով կամ ոտով՝ ման գան և ծաղկէ ծաղիկ թռչող մեղուի նման նիւթեր հաւաքեն, փաստեր արձանագրեն: Մի պարտականութիւն, որից վաղուց են ազատվել գիտութեան ներկայացուցիչները քաղաքակիրթ երկիրներում և այսօր նոյնը կատարում են նրանք միայն Աֆրիկայի անապատային խորքերում, Ասիայի մութ անկիւններում և անդրծովեան վայրենի խորշերում: Եւ մինչդեռ Արևմուտքում պետութիւնները, քաղաքները թէ զանազան՝ նիւթապէս կամ մտաւորապէս շահագրգռված՝ ընկերութիւններ կազմակերպում են գիտական էքսպեդիցիաներ, զինում նրանց բոլոր յարմարութիւններով, մեզ մօտ, աւաղ, անհատական ձեռներէցութիւնը նոյնիսկ հայրենիքի ծոցում զրկված է կառավարական ֆօնդերի օժանդակութիւնից և հասարակական աջակից ու խրախուսիչ օրգաններից:

Մեզ հետաքրքրող ներկայ դէպքում պատճառները չեն՝ տարբեր իրականութիւնների, այլ սրանց փաստական հակադրութեան պատկերը, որպէս այդպիսին:

B. Intimus

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Ընթացիկ կեանքը Ղուբայում

Ղուբա, 8 յունվարի

Կառավարչական կարգադրութեան համեմատ այս տարվայ սկզբից շաբաթը 6 անգամ, բացի կիրակի օրերից, պօստային երթևեկութիւն է հաստատվել մեր քաղաքի և դրսի աշխարհի միջև: Առաջ շաբաթը 3 անգամ էր գալիս-գնում պօստը: Պօստային ամենօրեայ հաղորդակցութիւնը շահաւէտ է թէ վարչութիւններին և թէ վաճառականներին և առհասարակ ամեն դասակարգի մարդկանց համար:

Բացի այդ ամենօրեայ հաղորդակցութիւնից՝ կառավարութիւնը կարգադրել է նաև, որ այստեղից դէպի Նիւգէդի և Ռուստով գիւղերը պօստային հաղորդակցութիւն հաստատվի: Այդ երկու գիւղերից առաջինը հեռու է Ղուբայից 5 վերստ, իսկ երկրորդը՝ 14 վերստ:

Անցեալ 1912 թ. մեր գաւառի մրգեղէնի բերքը սակաւ էր, հացահատիկի—ցորեն, գարի—հունձը լաւ. տանձ չը կար բոլորովին: Մրգի այդ տեսակը մեծ եկամուտ է տալիս մեր գիւղացուն, որ չորացնում և արտահանում է Ռուսաստան: Ընկոյզի բերքը նոյնպէս անգոհացուցիչ էր: Շինականներից ոմանք, անաջող բերքի պատճառով, շատ դժուարութեամբ են տալիս հողային հարկը:

Ամսիս 5-ին Ջրօրհնէքի ճրագալոյցին տեղիս երկու երիտասարդներ—վաճառական Մ. Գասպարեան և գանձարանի պաշտօնեայ Հ. Տէր-Յովհաննիսեան—տնէ-տուն շրջելով «Աւետիք» ման գալով ժողովեցին հայոց երկսեռ դպրոցի օգտին մօտ 70 րուբլի:

Ի դէպ է ասել, որ ներկայ հոգաբարձուները—վաճառականներ Ե. Գրիգորեան, Յ. Թէլլարեան և Ե. Պօղոսեան—դպրոցական գործերը լաւ են տանում և նրա գոյութիւնը պահպանում:

16 տարեկան շուլեցի Մէյթի Բէքիր օղլին անցեալները գնում է Կրմիլ գիւղը և գողանում է մի գիւղացու տնից գորգ. իր արածի մասին նա պատմում է իր հասակակից համաքաղաքացի Նէջիմ Ալի Օսման օղլուն՝ խնդրելով որ նա «հալեցնէ» այդ գորգը. իսկ սա փոխանակ նրա կամքը կատարելու, յայտնում է ոստիկանին, որը գալիս է և տանում է Մէյթիի տնից գողացած գորգը: Այդ դէպքից զայրացած՝ Մէյթի Բէքիր-օղլին երկար չէ մտածում, վերցնում է տնից հրացանը և օրը ցերեկով բազարի փողոցի վրա, բազմամարդ տեղում, գնդակահարում է, բայց փոխանակ գնդակը Նէջիմին կպչելու (որին նա մտադրված էր սպանելու), կպչում է մի խեղճ մարդու՝ Իբրահիմ Շուքուր օղլին և սրան թեթև կերպով վիրաւորում: Բռնիչը կալանաւորեց յանցաւորին:

Քանի օր է ձիւնը փրթում է քամիներով:

Մելքոն Սալմէյեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Հայ պատգամաւոր երեսփոխ. Մ. Պապաջանեան այսօր Բագուից մեկնում է Պետերբուրգ մասնակցելու Պետական Դումայի զբաղմունքներին, որոնք կը վերսկսվեն յունվարի 20-ից:

— Կովկասի փոխարքային ներկայացաւ քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեան Բագուի քաղաքագլխի ընտրութեան հարցի առիթով, ինչպէս նաև քաղաքային հերթական գործերի մասին կոմսին զեկուցում անելու համար:

— «Баку»-ի թղթակիցը հեռագրում է Մոսկվայից. «Ժող. լուս. մինիստր Կասսօն մինիստրների խորհրդին առաջարկութիւն է արել Մոսկվայի Լազարեան ճեմարանի պատուաւոր հոգաբարձուի կոչումը ստանալու կարգը փոխելու մասին այն մտքով, որ անպայման իշխ. Աբամելիք-Լազարեանի մահից յետոյ այդ կոչումը կարող է անցնել Լազարեվ անունը կրող կալուածատէրերին, առանց կրօնի խտրութեան: Կասսօյի այդ առաջարկութեան մէջ նկատվում է Լազարեան ճեմարանի տրադիցիաների խախտումն»:

— Այսօր, ուրբաթ, յունվարի 18-ին, Գրական-Գեղարուեստական Սալօնի jour fixe-ը նուիրված կը լինի դարձեալ Լ. Շանթի «Հին Աստուածներ» դրամայի շուրջ սկըսված պարզաբանութեան շարունակութեանը: Կանեն բանախօսութիւններ դրամայի մասին Ալ. Քալանթար, Բենիկ վարդ., Աբէլեան, Արմէնեան, Աթանասեան, Իփէկեան և այլն: Ընդհանուր զրոյցին մասնակցելու է նաև անցեալ անգամ յիշեալ պիէսի մասին ռեֆերատ կարդացած տ. Խան-Ազատ: Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 8-ին:

— Հասարակութեան ցանկութեամբ ամսիս 21-ին, երկուշաբթի օրը, Հայ Դրամատիկական խումբը երկրորդ անգամ կը ներկայացնէ Շանթի «Հին Աստուածներ» պիէսը: Պիէսը կը տրվի նոր լրացումներով և յարմարեցումներով, առանց կրճատումների: Միջոցներ են ձեռք առնվելու, որպէսզի ներկայացումը վերջանայ ժամը մօտ 12-ին: Տեղերի գները պակասեցված են:

— Յունվ. 20-ին Ս. Շախովը Զուբալովի Ժողովրդական Տանը կը կարդայ դասախօսութիւն բալկանեան պատերազմի մասին:

— Կովկասի փոխարքան թոյլատրեց խաղալ հայերէն թարգմանութեամբ Յագարէլլի «Այլ են այժմեան ժամանակները» 3 գործ. կօմէդիան: Թարգմանութիւնը կատարել է Գ. Միրաղեանը:

— Քաղաքային վարչութիւնը իր վերջին նիստում քաղաքային բուժարանների և թաղական բժիշկների պաշտօններում հաստատեց մի քանի բժիշկների:

— Այս օրերս օդագնաց Քէքուրովը նոր թռիչք է կազմելու Դիդուբէում:

— Թիֆլիսի նահանգական առեանը հաստատեց Թիֆլիս քաղաքի 1913 թւի եկամտի նախահաշիւը ֆինանսական մասնաժողովի վերջնական խմբագրութեամբ:

— Յունվարի 16-ին մահվան 7-րդ տարելիցի առիթով կատարվեց հոգեհանգիստ կովկասեան գինուորական շրջանի շտաբի նախկին պետ գեն.-մայօր Գրեազնովի գերեզմանի վրա գինուորական տաճարի բակում: Ներկայ էին պաշտօնական անձինք:

— «Р. В.»-ում կարդում ենք. «Կովկասեան պատգամաւորները հեռագիր ստացան, որ Քութայիսի դումայի բազմամարդ նիստում որոշվել է փոխարքայի մօտ պատգամաւորութիւն ուղարկել գանգատվելու ժողովրդական դպրոցների վերատեսչի ապօրէնի կարգադրութեան դէմ, որ կամայականօրէն փոխել է ռուսերէնի դասաւանդութեան ծրագիրը տարրական դպրոցում: Ինչպէս ասում են, վերատեսուչը իր կարգադրութիւնը արել է այն հրահանգի հիման վրա, որ կովկ. ուսումն. շրջանի հոգաբարձուն ստացել է ժող. լուս. մինիստր Կասսօյից»:

ԳԻՏՈՒԹ., ԳԱՐԿԱՆ., ԳԵՂ ԱՐ.

ՇԱՆԹԻ «ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԸ»

II*)

Ո՞ւր է այդ երազուն ու խռովուն աբեղան. ո՞ւր են սաւառնում նրա մտքերն ու երազները. ո՞ւր են տանում նրան իր տենչանքներն ու յոյզերը: Միանձնութեան ճգնարանը չէ կարողացել կաշկանդել նրա հոգին, չէ կարողացել սպանել նրա «յոյզքը տենչերուն»: Միանաւոր կեանքի անպտուղ ճգնութիւնը, հրեանգոտ ասկետիզմի սպանիչ ամլութիւնը խռովել է խռովուն աբեղայի հոգին: Նրա մէջ կասկածի սև թոյնն է մուտք գործել. նա ընկել է տարակուսանքի մէջ, թէ որքան ճշմարտութիւն է պարունակում իր խորքում ժամանակակից վանականութիւնը:

Շանթի աբեղան միանգամայն ժամանակակից է իր էութեամբ: Պատմական ոչինչ չը կայ նրա մէջ: Բանաստեղծը օգտվել է պատմական սիւժէտով շատ քիչ չափով և նրա վրա կառուցել իր ժամանակակից փիլիսոփայութիւնը:

Աբեղան տիպական գծերի խտացումն չէ. իբրև սիմվոլիկ պատկերացումն՝ նրա մէջ մարմնացել են բանաստեղծի մտքերն ու տենչերը: Եթէ Շանթը ուզենար տալ աբեղայի մի տիպ, նրա գրուածքը կը դառնար մի գծգոյն ու անարժէք բան. որովհետև աբեղայական կեանքը մի աղքատացած, սնանկացած կեանք է. որովհետև այդ անցած ու հնացած կեանքը գեղարուեստական ճշմարտութեան համար այլ ևս ոչ գոյներ և ոչ էլ հնչիւններ ունի: Այդ է պատճառը, որ աբեղայի ամբողջ կերպարանքը սիմվոլիկ է. այդ է պատճառը, որ նրա ներքին խռովայոյզ պայքարը թխպոտ է ու մշուշով պարուրված:

Չը կան որոշ գծեր ու գոյներ, չը կան պարզ հնչիւններ. կան անորոշ, աղօտ երանգներ, կան երազներ ու յուշեր: Այդ երազների, ցնորքների, վերացական մտքերի, աղօտ պատկերացումների մէջ է ամփոփված կասկածով ու յուսահատ մտքի զալա-

*) Տես «Մշակ» № 11.

բումներով տառապող աբեղայի պատկերը։ Այդ կասկածն ու յուսահատութիւնը կարծես բանաստեղծի վերապրումներն ու յուզերը լինեն. այդ մտքերն ու տենչերը կարծես նրա հոգու խորունկ ծալքերի արտայայտութիւնները լինեն։ Մենութեան ճգնարանում տառապող աբեղան անօրինակ թափով ձգտում է դէպի կեանքի ծով իրականութիւնը. այդ ձգտումը տանջում ու բորբոքում է նրա էութիւնը. նա զգում է կեանքի թափն ու գեղեցկութիւնը, նա զգում է նրա ցասկոտ ալիքների թարմացնող բոյթը։

Եթէ Շանթը ապրած չը լինէր վանական մթնոլորտում, երբեք չէր կարող տալ դէպի կեանքը աբեղայի հոգեկան պայքարի գեղեցիկ նկարագիրը։ Անապատի և ծովի հակադրութիւնն է դա, ասկետիզմի ու կեանքի ցասկոտ պայքարն է դա։ Պայքարի այդ ալէկները աբեղային մերթ յանցանքի ու մեղապարտութեան, մերթ կասկածի ու յուսաբեկութեան գիրկն են նետում։ Վերջին հանգամանքը ուժեղացնում է աբեղայի դրամատիզմը, խռոված հոգու ծանր ողբերգութիւնը. նա յանցում է մեղքի ու յանցանքի գաղափարին և ծունր դնելով խաչելութեան առջև՝ մրմնջում է բորբոքված շրթունքներով. «Ես կորսուած մեղաւոր մըն եմ, փրկէ զիս, տէր. ես ինկած յանցաւոր մըն եմ, օգնէ ինծի, տէր. մեղքի մէջ խեղդուող մըն եմ, բռնէ ձեռքէս, տէր»... Կասկածն ու յուսահատութիւնը համակում են աբեղայի հոգին. «Ա՜խ,—ասում է նա,—գոնէ գիտնայի, որ ի զուր չէ այս ճգնութիւնը»... Նա գիտակցում է, որ այդ կեանքը կեանք չէ, որ նա մի մոռացված մոմ է խաչելութեան առջև, որը «մինակ ու դժգոյն կը մխայ ու կը հալի»։ Մռայլ ու յոռետես մտքերը պաշարում են նրան. հանդէս է գալիս ունայնութիւնը իր ճգնաւորական սիմվոլով։ Ի՞նչ է կեանքը, ի՞նչ է ճգնութիւնը, ի՞նչ է իշխանութիւնն ու փառքը, գործն ու խօսքը, երկինքն ու երկիրը, մարդն ու աստուածը.— բոլորը ունայնութիւն, ունայնութիւնների ունայնութիւնը։ Կասկածի, յոռետեսութեան, տառապանքի վայրկեանին աբեղայի գիտակցութիւնը մռայլվում է, ուստի և կեանքն ու անապատի գաղափարները խառնվում են իրար ու չփոթի կերպարանք ստանում։ Ներքին պայքարի այդ պերիպետիաները աբեղայի առջև դնում են այդ երկու հասկացողութիւնների հակադրութիւնը, յարատև կեանքի պայքարի և դոգմայի հակադրութիւնները։ Բայց կարծէ էր մի սոսկ գաղափար, մի սոսկ դոգմա աւելի ուժեղ լինել, քան կեանքի ամենազօր ծըփանքը։ Եւ ահա այդ կեանքի յորձանքը, իր մեղանոյշներով ու հովիկներով, իր Երազ-Սեդայով ու ցնորքներով գալիս է դուրս կորզելու աշխարհիկ կեանքի տենչանքներով վառված աբեղային՝ նրա մռայլ ու բորբոսնած ճգնարանից։ Եւ աբեղան տենդոտ տենչերով դիմում է դէպի կեանքի ծովը, դէպի «յոյզքը ջրերուն, վազքը փոթորկին», ուրկէ գը փարած այդ ինկելի կեանքի գեղեցկութեան ու վայելքին, այլ և «ալիքներուն ծեծկուքին մէջէն» անցնի գնայ «այն նոր ու մեծ անծանօթին, նոր գոյութեան ու նոր կեանքին», ուրով համակել էր նրա հոգին Երազ-Սեդան։

Եւ ահա՛ մենք հասանք այն կէտին, որտեղ աբեղայի ձգտումը դէպի նոր կեանքը շատերին ձգել է տարակուսանքի մէջ։ Ո՞րն է սակայն աբեղայի ձգտման նպատակակէտը, ո՞րն է այն նոր կեանքն ու նոր գոյութիւնը, որը մեզ աւետելու համար որպէս թէ հանդէս է եկել Շանթի աբեղան. որո՞նք են այն հին աստուածները, որոնց երկրպագելու է գնում նա։

Այս հարցերին պատասխանելու համար մենք պէտք է յիշենք գրուածքի այն տեսարանը, որտեղ հին աստուածների բերանով ժամանակակից մարդն է խօսում։ Ոչինչ նոր չը կայ այդտեղ, ամեն ինչ ժամանակակից է, ամեն ինչ ներկայի հետ կապված։

Աբեղայի երազած ու տենչած հին աստուածները, որոնք իբր «միշտ հի՛ն, միշտ նոր ու միշտ յաւիտենական» են, ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ ժամանակակից հասարակական կազմակերպութեան բոլոր «հրաշալիքները»։

Աբեղայի երազների ու ձգտումների մէջ ոչինչ նոր չը կայ, ոչ մի նոր աստուածութիւն չը կայ, ապագայի հետ կապված ոչ մի իդէալ չը կայ։ Աբեղայի երազած «կեանքի մեհեանը»—դա մեր տիրող հասարակութեան արքազան լօզունգներն են, որոնք նոյն իսկ վաղուց արդէն խարանման ու քննադատութեան առարկայ են դարձած։ Նրա երազած «կեանքի մեհեանում» անողորմ կռիւ, յաղթանակ, անխնայ մենամարտ է քարոզվում, և դրանք հասարակական այն կազմակերպութեան հիմունքներն են, որոնք արդէն ապագայ կեանքի սաղմերով օժտված հասարակական զանգուածների գրոհից երերվում ու տատանվում են...

Հայ կեանքի աբեղան ուշացել է, նա նոր է հանդէս գալիս...

Նրա «մեհեանում» նոր են սկսում քարոզել bellum omnium contra omnes. Տիրող դասակարգի երթի տրոփիւնն է լսվում այդտեղ, որտեղ խնայելու մասին խօսք լինել չէ կարող, որտեղ թոյլը միշտ յաղթված է, որովհետև «խնայելը թուլութիւն է, մեղքնալը պարտութիւն»։ «Զարկէք ով ձեր դէմն է, ով ձեր ճամբան կը գոցէ»,—ասում է աբեղայի նոր մեհեանի իշխանը։ Այդ իշխանը ժամանակակից տիրող դասակարգի տիպիկ ներկայացուցիչն է, դէպի որը ձգտում է աբեղան։ Քաջն Վահագնի ու փրփրածին Աստղկան մէջ աբեղան տեսնում է յաղթողի կեանքի ու վայելքի մարմնացումը։ Կռւի գաղափարը կապվում է յաղթանակի հետ, և աբեղան այդ կեանքում տեղ ունենալու համար ներքև է գլորում առաջին պատահողին ու խլում նրանից նրա սուրն ու կոչումը։ Այդպիսով աբեղան կեանքի թասից արժանանում է խմել այն ժամանակ, երբ գործադրում է ժամանակակից տիրող դասակարգի bellum omnium contpa omnes լօզունգը։ Եւ միթէ այդ նշանաբանը Նիցշէի հանրածանօթ Զարադուստրայի նշանաբանը չէ։ «Օ՜, իմ եղբայրներ,—ասում է Զարադուստրան,—միթէ ես խստաբարոյ եմ. չէ՞ որ ես միայն ասում եմ՝ հրէլ պէտք է ընկնողին»։ Ահա աբեղայի աստուածութիւնը, դէպի որը նա դիմում է հոգեկան անօրինակ պայքարով, յոյսերով ու վառ տենչերով։ Աբեղան հեռու է նոր աստուածութիւնից (հեթանոսականից և քրիստոնէականից յետոյ), այնչափ, որչափ երկինքը երկրից. նրա համար օտար է ապագայ հասարակութեան գաղափարը այնպէս, ինչպէս ինդիվիդուալիզմի փիլիսոփայութեան համար գիտական սոցիալիզմը։ Աբեղայի երազած «կեանքի մեհեանը» հէնց այդ անհատականութիւնն է, մեր ժամանակակից կեանքի սոցիալական անարդարութիւնը, որտեղ թագաւորում է ուժեղի կամքը, որտեղ անհաւասարութիւնը, շահագործումն ու իշխելասիրական տենչը պաշտամունքի մի-մի առարկաներ են դարձած։ «Դուրսը աշխարհին մէջ՝ ով ինչ վերցուց, վերցուց»—այս է կեանքի այդ «մեհեանի» փիլիսոփայութեան ընդհանուր սինթէզը։

Արդ, «Հին Աստուածների» մէջ այսօրինակ պարագաները իրանց ամբողջ մերկութեամբ հրապարակ են գալիս այն ժամանակ, երբ մենք սիմվոլիկ պատկերացումների մէջ ամփոփված մտքերին ու յոյզերին մօտենում ենք հասարակական իրական յարաբերութիւնների տեսակէտից։

Այժմ, երբ մենք վերլուծութեան ենթարկեցինք Շանթի այս արժէքաւոր գրուածքի առանձին հերոսներին, անհրաժեշտ ենք համարում մի քանի խօսք ասել նաև գրուածքի ընդհանուր բնաւորութեան նըկատմամբ։ Նախ՝ իր ներկայ կերպարանքով բեմական գրուածք չէ Շանթի «Հին Աստուածները». ինչպէս յօդուածի սկզբում ասացինք, դա դրամատիկական մի պօէմ է և ոչ դրամա ժամանակակից մտքով։ Նրա մէջ պակասում է գործողութիւնը. գործող անձինք բեմի վրա չեն կարող միայն խօսելով զբաղվել։ Ապա գրուածքը ամբողջութիւնից նոյնպէս զուրկ է. գրուածքը ունի երկու կենտրոն. աբեղայի ամբողջացմանը միասում է վանահայրը, և ընդհակառակը։ Ժամանակակից դրաման ամենից առաջ հէնց այդ ամբողջութիւնն է պահանջում։ Եթէ նա չունի իր գլխաւոր կենտրոնը, որի շուրջը և որին լիովին ենթարկելու համար պէտք է շարժվեն միացած գործող անձերը, եթէ գրուածքի բոլոր մասերն էլ չեն կազմում ընդհանուր ներդաշնակութիւն, չեն պահպանում ընդհանուր համաչափութիւն, ապա այդպիսի գրուածքը դրամա համարվել չէ կարող։ Այնուհետև՝ ձգձգված, անկապ տեսարաններից զուրկ չէ Շանթի այս պիէսը, որոնք պէտք է կրճատվեն կամ իրար կցվեն. օրինակ՝ չորրորդ գործողութեան առաջին և երրորդ՝ երրորդ տեսարանները։ Ռոմանտիկ ու սիմվոլիկ տարրը, վերին աստիճանի երաժշտական լեզուն, նաև բեմական էֆֆէկտները մի-մի զարդեր են, որոնք խոշոր չափով պահպանում են գրուածքի հրապոյրն ու հմայքը։

Եւ հայ իրականութեան ժամանակակից կեանքի մի ցայտուն արտայայտութիւնը լինելով, Շանթի «Հին Աստուածները» անպայման կունենայ իր պատւաւոր տեղը հայ գեղարուեստական ինքնուրոյն գրականութեան մէջ։

Սուրխաթեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ռիգա, 9 յունվարի

1913 թւի յունվարի 26-ին, Ռիգա քաղաքում, Ռիգայի պօլիտեխնիկական ինստիտուտի հայ ուսանողների հայրենակցական «Սևան» միութիւնը տօնելու է իր գոյութեան 25-ամեակը «Յոբելեանական կովկասեան երեկոյթով» Մեծ Վերսկի պարկի դահլիճներում, որի մասին տեղեկացվում է ի գիտութիւն պ. պ. Ֆիլխատր-հայրենակիցներին։

Նախագահ՝ Ն. Շահնազարեան
Քարտուղար՝ Ա. Եաղուբեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Կ. Պոլսից հեռագրում են, որ զօրքը թշնամաբար է տրամադրված դէպի երիտասարդ թիւրքերը։ Սաբահէդդինի նախագահութեամբ տեղի են ունենում օֆիցերական խորհրդակցութիւններ հակա-յեղաշրջում կազմակերպելու համար։ Էնվէր բէյը ապաստանել է գերմանական դեսպանատանը, որ շրջապատված է ոստիկանական գործակալներով։

✦ Կ. Պոլսում հաստատ հաւատում են, որ մօտիկ ապագայում Ռուսաստանը գրաւելու է Տրապիզոնը, Սամսունը և Րիզէն։

✦ Այժմեան սուլթանը հաշտվել է Աբդիւլ-Համիդի հետ, որ այցելում է Բ. Դուռը և լաւ ընդունելութեան հանդիպում։

✦ Էկս-սուլթան Աբդիւլ-Համիդի խոշոր գումարներով Պարիզից Կ. Պոլիս գնացած Միւնիր-փաշան պատրաստում է յեղաշրջում յօգուտ Աբդիւլ Համիդի։

✦ Կ. Պոլսից իբրև լուր հաղորդում են, որ Քեամիլ-փաշան անդամալոյծ է դարձել։

✦ Թիւրքաց ներքին գործերի նախկին մինիստր Ռէշիդը սպանվեց Կ. Պոլսի անկարգութիւնների ժամանակ։ Նախկին կաբինէտի միւս անդամները դեռ հսկողութեան տակ են։ Կ. Պոլսում տեղի են ունենում համատարած ձերբակալութիւններ։ Ցայտնի պաշտօնեաները թագնվում են եւրոպական դեսպանատների մէջ։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

16 յունվարի

ՄԱԴՐԻԴ։ Վախճանվեց նախկին մինիստր-նախագահ Մօրէտ։

ԵԿԱՏԵՐԻՆԲՈՒՐԳ։ Գինու պահեստում պայթումից սպանվեց վերահսկիչը, վիրաւորվեցին 15 մարդ, որոնցից 8-ը ծանր։

ՍԱՐԱՏՕՎ։ Վախճանվեց 1911 թ. Տոլստոյին ապաստարան տուող Աստապով կայարանի կառավարիչ Օզէլինը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գրաւվեց «Лучъ»-ի № 12-ը՝ «Զի կարելի լաել» յօդուածի համար։

Պաշտօնապէս հերքվում է այն լուրը, թէ առաջիկայում գեներալ Կուրլովը նշանակվելու է ծայրերկրներից մէկի գեներալ-նահանգապետ։

Սինօդի դիւանը հերքում է «Н. В.»-ի այն տեղեկութիւնը, թէ իբր Ռօմանօվների Տան 300-ամեայ յօբելեանի առիթով պաշտօնական հրովարտակ է հրատարակվելու պատրիարքութիւնը վերականգնելու մասին։

ԿԻՇԻՆԵՎ։ Բեսարաբիայի զեմստվօն ի յաւերժացումն Ռօմանօվների Տան 300-ամեայ յօբելեանի՝ հիմնում է Կիշինէվում պատմա-հնագիտական թանգարան Նիկօլայ II Կայսրի անունով։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

4711 ՄԱԶԵՐԻ ՆԵՐԿ
Ընկուզենայ էկստրակտից
Ներկում է մազերը արագ և հիմնաւոր, նայած ցանկութեան, բոլորը չիկագոյնից սկսած մինչև կատարեալ սևը։ Անվնասակար լինելը երաշխաւորված է։
Մի սրուակը 1 ր. 20 կ.։ Մեծադիրը 2 ռուբ.։
Պարֆիւմէրիա № 4711 Ֆերդ. Միւլգէնս
Մատակ. Նորին Մեծութ. Ռուսաց Բարձր Դրան
ԿՅՕԼՆ Ռ. վ. ● ՌԻԳԱ
Հիմնված 1792 թ.

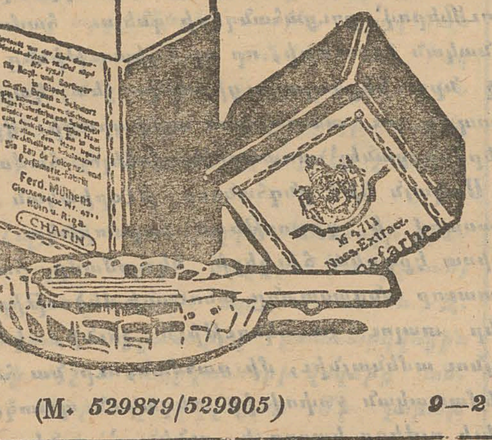

(M. 529879/529905) 9—2

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ձմերային երթեւեկութիւն)
Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—Արագ գնացքը № 2—10 ժ. 12 ր. առ. հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 30 ր., Գանձակ 2 ժ. 55 ր., Եւլախ 4 ժ. 26 ր., Հաջի-Կաբուլ 8 ժ. եր., Բագու 11 ժ. 8 ր. գիշ.։ Պօստատար գնացքը № 4—12 ժ. 36 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 3 ժ. 30 ր. գիշ., Գանձակ 6 ժ. 41 ր. առ., Եւլախ 8 ժ. 38 ր. առ., Հաջի-Կաբուլ 1 ժ. 13 ր. ցեր., Բագու 5 ժ. 36 ր. ցեր.։ Մարդատար գնացքը № 6—6 ժ. 31 ր. եր., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 51 ր. եր., Գանձակ 11 ժ. 20 ր. գիշ., Եւլախ 12 ժ. 56 ր. գիշ., Հաջի-Կաբուլ 4 ժ. 40 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 53 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 106 (Մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—5 ժ. 53 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 10 ժ. առ., Գանձակ 2 ժ. 31 ր. ցեր., Եւլախ 5 ժ. 45 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ 12 ժ. 29 ր. գիշ., Բագու 6 ժ. 54 ր. առ.։

ԲԱԹՈՒՄ.—Մարդատար գնացքը № 11—10 ժ. 2 ր. գիշ., հասնում է Միխայլովօ 1 ժ. 58 ր. գիշ., Բաթում 10 ժ. 21 ր. առ.։ Պօստատար գնացքը № 3—9 ժ. 50 ր. առ., հասնում է Միխայլովօ 1 ժ. 55 ր. ցեր., Բաթում 11 ժ. 7 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 5—4 ժամ 38 ր. ցերեկվայ հասնում է Միխայլովօ 8 ժ. 44 ր. եր., Բաթում 5 ժ. 56 ր. գիշ.։ Խառն գնացքը № 107 (մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—4 ժ. 20 ր. գիշ., հասնում է Միխայլովօ 10 ժ. 10 ր. առաւ., Բաթում 12 ժ. 26 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.—Պօստատար գնացքը № 4/3—5 ժ. 11 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 30 ր. առ., Ալէքսանդրօպօլ 12 ժ. 7 ր. ցեր., Էջմիածին 1 ժ. 22 ր. ցեր., Ուլուխանլու 5 ժ. 49 ր. եր. (առանց Երևան մտնելու), Նախիջևան 10 ժ. 15 ր. եր., Ջուլֆա 11 ժ. 40 ր. գիշ.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 8/79 (միայն II և III կարգի վագոններով)—1 ժ. 6 ր. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 23 ր. եր., Ալէքսանդրօպօլ 12 ժ. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 29 ր. գիշ., Ուլուխանլու 6 ժ. 11 ր. առ., Երևան 6 ժ. 51 ր. առաւ.։ Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № 6/5—8 ժ. 10 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 3 ժ. 37 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ 7 ժ. 14 ր. առ., Կարս 10 ժ. 48 ր. առ.։

ԲՈՐԺՕՄ.—Մարդատար գնացքը № 95/10—3 ժ. 17 ր. ցեր., հասնում է Խաշուրի 5 ժ. 57 ր. ցեր., Բորժօմ 9 ժ. 13 ր. եր.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—Արագ գնացքը № 1—9 ժ. 10 ր. եր., Պօստատար գնացքը № 3—9 ժ. առ.։ Մարդատար գնացքը № 5—3 ժ. 46 ր. ցեր.։ Խառն գնացքը № 107—3 ժ. 8 ր. գիշ.։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Արագ գնացքը № 12—8 ժ. 50 ր. առ., Պօստատար գնացքը № 4—11 ժ. 32 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 6—5 ժ. 15 ր. ցեր.։ Խառն գնացքը № 106—5 ժ. 15 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պօստատար գնացքը №40/3—8 ժ. առ.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 6Ķ. 5—1 ժ. 28 ր. ցեր.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 8Э/7—5 ժ. 28 ր. ցեր.։

ԲՈՐԺՕՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № 9/10Б—11 ժ. 22 ր. առ.։

ԿՈՎԿ. ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԸՆԿ.
Լոյս տեսաւ
եւ ուղարկվեց բոլոր բաժանորդներին
«ՀԱՆՐԱՑԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ» № 8—9-ը
Կոմս Ա. Կ. ՏՕԼՍՏՕՅԻ
Իւանն Ահեղի մահը
Ողբերգ. 5 արար.։ Թարգմ. Տ. Յովհաննիսեանի
Դիմել Թիֆլիսի և գաւառական բոլոր գրախանութներին, Ընկերութեան ճիւղերին, աշխատակից անդամներին և գործակալներին։
Ընկերութեան հասցէն՝ Тифлисъ, Кавказское Армянское Издательское Общество, Бебутовская ул. № 25.
39. 1—1

Չափահասների համար
ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ
Բժշկ. ֆէլշէր Ա. ԵՍԱՅԵԱՆԻ
1) «Գաղտնի հիւանդութիւնների բժշկարան» (վեներական և սիֆիլիս ցավեր, բազմաթիւ խորհուրդներով, բէջէպտներով և նկարներով, գինը 50 կ.։
2) «Տրիպէր (սուսանակ) եւ նրա բժշկութիւնը», բէջէպտներով և մանրամասն խորհուրդներով ու նկարներով, գինն է 20 կոպ.։
3) «Տղամարդի սեռական կեանքը», շատ հետաքրքրական գիրք ամեն մի չափահասի համար, գինը 30 կ.։
4) «Կնիկարմատի ցավերը կամ մօդնի իւրկէն», չափազանց ծիծաղաշարժ վօդըվիլ չափահասների համար, գինը 20 կ.։
Վաճառվում են Թիֆլիսում «Գուտտենբերգ» և միւս հայ գրախանութներում։ Հեղինակից պահանջողները (անպայման բոլոր 4 գիրքն էլ միասին) ճանապարհածախս չեն վճարում։ Գինը ուղարկել առաջուց մարկաներով։ Հասցէն՝ Тифлисъ, Семеновская ул., № 9. А. Г. Есаянцу.
(օ. մ.) 975. 10—10

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ 11—12 ժ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Բ. Դ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Կ. Մ. ԶԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱՐԱՆՈՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Ց. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ Դ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մարմու, վեներական վիրաբուժութեան և միզական. հ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԱՄԲՐՈՒՄՕՎԱ-ՄԵԼԻՔԵԱՆ —12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
Մ. Դ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Մ. Լ. ՌԵՆԻՆԳԵՐ-ԱՐԵՇԵՎԱ—6—7 մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.։
Վճարը 50 կ.։ Աղքատները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—6

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ
Նիկ. Աբրահամեանի
հետեւեալ հրատարակութիւնները.
I
ՁԵՌՆԱՐԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՇՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ
երկաթ., կօլոնիալ, բակալ. և բամբակէ ապրանքների (առաջին անգամն է, որ լոյս է տեսնում հայերէն լեզուով), գինն է 2 ռուբ.։
II
Руководство торг. бухгалтеріи
въ связи съ керосинозав. производствомъ (2 допол. и исправл. изд.) Ц. 2 р. 50 к.
III
Таблица вычисл. процентовъ
отъ 1 до 360 дн. отъ ¼ до 12% и на всѣ капиталы отъ 1 до 10.000 р. (2 изд.) Ц. 85 к.
IY
Журнальныя статьи
для опредѣл. дебета и кредита. Ц. 75 к.
Y
Общедоступная справочн. книжка
для слушателей и слушательницъ бухгалтерск. курсовъ и занимающихся конторскими дѣлами. Ц. 30 к.
Հեղինակի մօտ՝ Бухг. курсы Н. В. Абраамяна, Николаевская 22 և գրավաճառանոցներում։
(ու. չ. կ.) 939. 20—15

ՈՍԿԷ ԺԱՄԱՑՈՅՑ ԽՐՕՆՕՄԵՏՐ 56 ՊՐՕԲԻ

Փոխարէն 200 ր. արժէց. ոսկէ ժամացոյցի առաջարկում եմ միայն 4 ր. 70 կ.-ով Խրօնօմետր ժամաց., որը իր ձևով և շքեղութեամբ չէ զանազանվում ոսկէ ժամացոյցերից, որովհետև ամենալաւ մասնագէտն անգամ դժուարութեամբ կը զանազանէ իսկականից։ Ժամաց. կորպուսը միանգամայն տափակ է, մի բուրլանոցի հաստութեան, ամերիկ. իսկական նոր ոսկուց, որը երբէք չէ կորցնում իր նախկին տեսքը, երեսի վրա օրիգին. ծաղկանկարով (տես նկարը)։ Խրօնօմետր ժամաց., թէ տղամ. և թէ կանացին, աչքի է ընկնում իր ուղիղ ընթացքով, իսկ. անկէր. 15 քարով, լարումը 40 ժամը մի անգամ։ Ցանկանալով տարածել իմ ֆիրման, ես իբրև պրէմիա տալիս եմ իւրաքանչիւր ժամացոյցի հետ միասին 20 հատ արժէք. առարկ. 1) Ձղթայ ամերիկ. իսկ. ոսկուց, 2) Բրէլօկ-կինէմատօգրաֆ հետաքրքր. կանանց նկարներով, 3) Զամշեայ քսակ ժամաց. համար, 4) Ժամաց. գողերից պահպ. իր., 5—8) Դրպանի նէսէսէր կաշուց՝ 4 անհրաժեշտ առարկաներով, 9) Պօրտմօնէ, արտաս. չինուածք 7 բաժ., 10) Կնիք պատուիրողի անուն-հօրանուն-ազգանունով, 11) Մի սրուակ ներկ կնիքի համար, 12) Մատանի-կնիք ամերիկ. իսկ. Դուբլէ-ից, 13) Պարիզեան պլաստօգր., որ ցոյց է տալիս բնականօրէն ամեն տեսար., 14—19) Պլաստօգր. համար հետաքրք. 6 նկար, 20) Թատրօնական հեռադիտ. ախրոմ. 4 ապակիներով, սովորական մեծութեան, որ մօտեցնում է ամենահեռ. տարած. վրա։ Այդ բոլորը միայն 4 ր. 70 կ.-ով, 2 հատը՝ 9 ր. 30 կ.։ Այդ ձևի խուլ ժամաց. 5 ր. 70 կ., 2 հատը՝ 11 ր. 20 կ.։ Երաշխաւոր. 6 տարով։ Ուղարկ. ենք վերադիր վճ. և առ. կանխավճ.։ Ճանապ. 40 կ., Սիբիր՝ 75 կ.։ Հասցէն՝ Складу часовъ Т-во „АККУРАТНОСТЬ", ВАРШАВА, отд. 69.
(В. 61252) 1—1

Առեւտրի եւ Արդիւնաբերութեան Մինիստր. տնօրէնութեան ներքոյ գտնվող
Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐՈՒՄ
Թիֆլիս, Միխայլեան պր. 24/4. Տէլէֆօն № 976.
Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առևտրական կրթութիւն։
Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատտեստատներ։
Գործնական պարապմունքները կատարվում են կուրսերում՝ Լօնդօնի Pitman և Պարիզի Pigier դպրոցների ձևով կազմակերպված Muster-Comptoir-ում։ Նիւթերն առնվում են բէալ կեանքից։ Առարկաներն են. ա) պարտադիր. 1) Հաշւապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկական, բանկային և գործարանական). 2) Առևտրական թւաբանութիւն. 3) Քաղաքատնտեսութիւն. 4) Օրէնսգիտութիւն (առևտրական իրաւունք, մուրհակի կանոնադրութիւն). 5) Առևտրական թղթակցութիւն. 6) Թւաբանութիւն համրիչի վրա. 7) Վայելչագրութիւն, արագագրութիւն (ամենավատ ձեռքի ուղղումն). բ.) ոչ-պարտադիր. 1) Օտար լեզուներ. 2) Սղագրութիւն. 3) Դակտիլօգրաֆիա (բմինգտօն և ուր. և 4) Առևտր. թղթակցութիւն օտար լեզուներով։ Պարապմունքները կատարվում են և գատ-գատ։ Ունկնդիրների թւի շատութեան պատճառով բացվում է երկրորդ զուգընթաց բաժանմունք, որը մանաւանդ յարմար է օտարաքաղաքացիների համար։ Ունկնդիրների թիւը սահմանափակված է։ Պարապմունքների սկիզբը յունվարի 15-ին։ Խնդիրների ընդունելութիւնը առ. ժամը 10—12-ը և երեկ. 4—7-ը։ Ծրագիրը և կանոններն ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար կուրսերի շէնքում։ Կուրսերը ֆիրմաներին յանձնարարում են հաշւապահներ, օգնակ. ներ և առևտր. այլ ծառայողներ՝ կուրսերի ընթացաւարտներից և իրանց ընդունակութեամբ աչքի ընկնողներից։ (Ընթացիկ տարում կուրսերն ունեցել են 228 ունկնդիր, որոնցից 42 հոգի իգական սեռից)։
Կուրսերի հիմնադիր՝ առևտր. գիտութեան կանդիդատ՝ Տ. ՓԻԼՕՅԵԱՆ
(ա. օ.) 876. 0—30

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՂԷՆՆԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏ
Ինժեներ Ի. Ս. Պօնդօյեվի
Թիֆլիս, Ելիզավետին. փ. № 164, անկիւն Բակինսկայա փ.։ Տէլէֆօն № 10—93.
ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ ԿԱՆ
ՑԵՄԵՆՏ ԵՐԿԱԹԷ ԳԵՐԱՆՆԵՐ
ԵՐԿԱԹ—անկիւնի, կաթսայի, բրիֆլէնօյ, տանիքի՝ սև և ցինկով պատած։ ԱՍՖԱԼՏ արգրանեան։ ԳՈՒԴՐՕՆ, կրակի դիմացող աղիւս և կաւ։ Շինութեան և փուչ ԱՂԻՒՍ, ԿՂՄԻՆՏՐ մարսէլեան տեսակի և այլ առարկ.։ Աղիւսի սեփակ. գործարան Թիֆլիսում։ Ամեն տեսակ շինարարական նիւթեղէն. համար տրված պատուէրները կատարվում են շուտափոյթ։
(ու.) 7. 30—4

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный